

રાજધિં

રામચંદ્ર

સં. પૂ. મુનિશ્રી કીર્તિયશવિજયજી મ.

વ્યાખ્યાન વાયસ્પતિ પૂજયપાદ આચાર્ય દેવ
શ્રીમદ્ વિજય રામચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજા

પૂજ્યપાદ આચાર્ય શ્રીવિજયરામચન્દ્રસૂરિ સ્મૃતિ ગ્રંથમાળા... ૧૭

રાજર્ષિ કુમારપ્રાણ

❖ પ્રવચનકાર ❖

સુવિશાળ ગચ્છાધિપતિ, વ્યાખ્યાન વાચસ્પતિ, પૂજ્યપાદ આચાર્યદેવ

શ્રીમદ્ વિજયરામચન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજા

❖ સંપાદક ❖

તપસ્વીરત્ન પૂજ્ય મુનિરાજશ્રી ગુણયશવિજયજી મ.સા.ના શિષ્યરત્ન

પૂજ્ય મુનિરાજશ્રી કીર્તિયશવિજયજી મ.સા.

: પ્રકાશક :

સન્માર્ગ પ્રકાશન

ચે. મૂ. તપગચ્છ જૈન આરાધના ભવન,
પાછીયાની પોળ, રીલીફ રોડ,
અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૧

પ્રથમ આવૃત્તિ, નકલ ૩૦૦૦, વિ. સં. ૨૦૪૮ અષાઢ વદ ૧૩+૧૪ તા. ૨૮-૭-૯૨ મંગળવાર
પૂજ્યપાદ ગચ્છાધિપતિ આ.શ્રી વિજયરામચન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજાનો પ્રથમ વાર્ષિક સ્વર્ગારોહણ દિન
દ્વિતીય આવૃત્તિ, નકલ ૩૦૦૦, વિ. સં. ૨૦૪૯ માગસર સુદ ૫ તા. ૨૯-૧૧-૯૨ રવિવાર

: મૂલ્ય :

એક પુસ્તકની કિંમત : રૂ. ૭-૦૦

૨૧, પુસ્તકના પહેલાસેટની કિંમત : રૂ. ૧૨૫-૦૦

૧૦૮ પુસ્તકના પુરા સેટની કિંમત : રૂ. ૬૨૫-૦૦

: સંપર્કસ્થાન-પ્રાપ્તિસ્થાન :

❖ અમદાવાદ ❖

- બાબુલાલ કક્કલચંદ શાહ - ટ્રસ્ટી
C/o. કીર્તિલાલ બાબુલાલ એન્ડ કું.
રતનપોળ, ગોલવાડ, અમદાવાદ-૧
ફોન : ૩૫૭૬૪૮, ૩૫૬૯૯૫
- કે. નીતીન & કું.
૨૧, આનંદ શોપીંગ સેન્ટર, રતનપોળ,
ગોલવાડ, અમદાવાદ-૧ ફોન : ૩૫૬૩૮૦
- શાહ હરિચંદભાઈ પ્રતાપચંદ - ચેરમેન
૩૮, સહજવન સોસાયટી,
શાંતિનગર, અમદા-૧૪ ફોન : ૩૮૩૦૪૬
- ડો. રમેશ શાંતિલાલ વોરા - મંત્રી
દેવસાના પાડા સામે, કાલુપુર, અમદાવાદ-૧
ફોન : ૩૬૯૩૦૩
- શાહ વાઘજીભાઈ ભુદરભાઈ - સહમંત્રી
સ્વામિનારાયણ મંદિર રોડ,
કાલુપુર, અમદાવાદ-૧ ફોન : ૩૬૫૩૪૬
- નરેન્દ્રકુમાર પોપટલાલ વોરા - સહમંત્રી
જૈનનગર, પાલડી, અમદાવાદ ફોન : ૪૨૧૪૨૮

❖ સુરત ❖

- શાહ નવીનચંદ તારાચંદ - મંત્રી
C/o. વિપુલ ડાયમંડ,
૨૦૫-૨૦૬, આનંદ, બીજેઆળ, જદાખાડી
મહીધરપુરા, સુરત. ફોન : ૫૩૭૬૦
- શાહ ધીરજકુમાર શાંતિલાલ
કેલાસનગર, સુરત ફોન : ૩૮૮૪૯
- પરેશકુમાર વાડીલાલ સંઘવી
નાણાવટ મેઈન રોડ, સુરત ફોન : ૩૫૬૨૪

❖ વડોદરા ❖

- પ્રકાશચંદ જયંતિલાલ ગાંધી
C/o. સુલસા દાવેલ્સ, લાલજી કુંઈ,
મસ્જીદ સામે, નાગરવાડા,
વડોદરા-૩૯૦૦૦૧,
ફોન : ૬૬૪૪૧, ૫૪૧૩૯૬

❖ જામનગર ❖

- સમીર કે. પારેખ
મપ, ગાંધી ચોક, જામનગર
ફોન : ૭૮૨૧૨(ઓ), ૭૧૯૪૨(ધ)

❖ મુંબઈ ❖

- મહેતા જયંતકુમાર શાંતિલાલ - મંત્રી
C/o. શાંતિલાલ એન્ડ સન્સ,
૨, પહેલેમાળ, કાચવાલા બિલ્ડીંગ,
૬૩, ધનજી સ્ટ્રીટ, મુંબઈ-૩
ફોન : ૩૪૪૪૬૧૭, ૩૪૪૬૩૩૬
- વીરવાડીયા પ્રફુલ્લકુમાર શાંતિલાલ
૪૦૧/સી, ચંદ્રપુરી, કેદારમહ રોડ,
મલાડ (પૂર્વ), મુંબઈ-૭
ફોન : ૬૮૦૫૩૩૯-૬૮૦૩૯૨૯
- જયંતિલાલ વીરચંદભાઈ
ચંદનબાળાફલેટ ફોન : ૩૧૭૮૨૮-૩૬૨૯૧૪૦
- ક્યવત્ર એમ. ઝવેરી
સુલસા એ. વાઘકેશ્વર ફોન : ૩૬૧૦૭૩૪
- નવસારી ❖
- રાજુભાઈ બી. શાહ
૩/૩૦૪, રચના એપાર્ટમેન્ટ
સ્ટેશન રોડ, નવસારી,
ફોન : ૨૧૩૮, ૪૫૯૧
- કિરીટ એચ. દોશી
સત્યાપીર, ઝવેરી બજાર, ડાયમંડ હાઉસ, ૧૦૧,
નવસારી ફોન : ૪૨૭૭

❖ નાસિક ❖

- ચંદ્રકાન્ત ચીનુભાઈ શાહ
મેઈન રોડ, નાસિક-૪૨૨૦૦૧
ફોન : ૭૬૪૭૨

❖ વઢવાણ - સુરેન્દ્રનગર ❖

- પ્રવીણચંદ નરસીદાસ શાહ
૧૭, તંબકેશ્વર સોસાયટી,
મહીલા કોલેજ પાછળ, વઢવાણ સીટી.
ફોન : ૨૩૩૧૨

❖ સોલાપુર ❖

- પ્રકાશચંદ મોતીલાલ શાહ
૬૯૬, ચાટીંગલી, સોલાપુર-૪૧૩૦૦૨
- પ્રકાશભાઈ દોશી - રાજકોટ

પ્રકાશકોના હૈયાની વાત

- ❖ પરમ શાસનપ્રભાવક વ્યાખ્યાનવાચસ્પતિ, સુવિશાળગચ્છાધિપતિ સંઘસ્થવિર, પૂજ્યપાદ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ **વિજયરામચંદ્રસૂરીશ્વરજી** મહારાજએ પોતાની અમોઘ દેશના શક્તિ દ્વારા સકળ શ્રીસંઘ ઉપર અને વર્તમાન વિશ્વ ઉપર કરેલા અગણિત ઉપકારોથી કોણ અજણ્યું છે ?
- ❖ નશ્વર દેહે તેઓ શ્રીમદનું સાનિધ્ય આજે અલભ્ય બનવા છતાં પણ અક્ષર દેહે તો તે સાનિધ્ય આજે પણ એટલું જ સુલભ છે. આમ છતાં એને વધુને વધુ સર્વજન સુલભ બનાવવા અને એ દ્વારા જીવનભર તેઓ શ્રીમદે અવિરતપણે વહાવેલ ઉપકાર ભાગીરથીના નિર્મળ વહેણને અવિરતપણે વહેતું રાખવા સન્માર્ગ પ્રકાશને ગચ્છાધિપતિ પૂજ્યપાદ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ **વિજયમહોદયસૂરીશ્વરજી** મહારાજના અંતરના આશિર્વાદ પામવા પૂર્વક **પૂજ્યપાદ આચાર્ય શ્રી વિજયરામચંદ્રસૂરિ સ્મૃતિ ગ્રંથમાળા**ના ઉપક્રમે દર વર્ષે તેઓશ્રીજીના વાર્ષિક સ્વર્ગારોહણ દિને ૨૧/૨૨ એમ કુલ પાંચ જ વર્ષના ટુંકા ગાળામાં ૧૦૮ પુસ્તકોનું પ્રકાશન કરવાનો નિર્ધાર કર્યો છે. અમારા આ નિર્ધાર મુજબ પૂજ્યશ્રીની પ્રથમ સ્વર્ગારોહણ દિને ૨૧ પુસ્તકોના ૩૦૦૦ સેટનું અમે પ્રકાશન કરેલ અને તત્ત્વજિજ્ઞાસુ વાચકવર્ગે અમારા આ પ્રકાશનને હૈયાના ઉમળકાથી એવી રીતે વઘાવી લીધું કે માત્ર ચાર મહિનાના ટુંકા ગાળામાં જ અમારે ગ્રંથમાળાની બીજી આવૃત્તિનું પ્રકાશન કરી વાચકવર્ગની તત્ત્વજિજ્ઞાસાને સંતોષવા સક્રિય બનવું આવશ્યક બન્યું છે. જે પૂજ્યશ્રીની જિનાજ્ઞાગર્ભિત તત્ત્વપૂત વાણીનો અચિંત્ય પ્રભાવ છે.
- ❖ પ્રસ્તુત ગ્રંથમાળાનાં પ્રત્યેક પુસ્તકોનું સંકલન/સંપાદન કરી આપવા અમે વર્ધમાન તપોનિધિ પૂજ્ય **મુનિરાજ શ્રી ગુણચશવિજયજી** મ.સા.ના વિદ્વાન શિષ્યરત્ન પૂજ્ય મુનિરાજ **શ્રી કીર્તિચશવિજયજી** મ.સા. ને વિનંતિ કરતાં અમારી તે વિનંતિને સહર્ષ સ્વીકારી અમને અત્યંત ઉપકૃત કર્યા છે.
- ❖ સ્મૃતિ ગ્રંથમાળાના ‘રાજર્ષિ કુમારપાળ’ પુસ્તકને પ્રકાશિત કરતાં અમે ખૂબ જ આનંદ અનુભવીએ છીએ. અમને આશા છે કે પ્રસ્તુત પુસ્તકનું વાંચન આપના જીવનને સાચી દિશા અને સાચો પ્રકાશ આપશે. આપ એને માત્ર કબાટની શોભા ન બનાવતાં આપના જીવનની શોભા બનાવશો અને એને સરોવરના જળની જેમ એક જ જગ્યાએ સીમીત ન રાખતાં નિર્મળ સરિતાના વહેણની જેમ વહેતું જ રાખશો. આપની અનુભૂતિ અમને જણવા મળશે તો અમારો આનંદ અદકરો બનશે.

- સન્માર્ગ પ્રકાશન

આભાર

હાર્દિક અનુમોદન

સન્માર્ગ પ્રકાશન દ્વારા આયોજિત
પૂજ્યપાદ આચાર્ય શ્રી વિજયરામચંદ્રસૂરિ સ્મૃતિ ગ્રંથમાળાના
ઉપક્રમે પ્રકાશિત થતા

રાજર્ષિ કુમારપાળ

પુસ્તકના પ્રકાશનનો લાભ લેનાર

નવીનભાઈ રીખવચંદ
સ્વર્ગસ્થ હીરાબેન રીખવચંદના સ્મરણાર્થે
૯૮, નેપીયન્સી રોડ, ૦૩૨/૫, શાંતિનગર સોસાયટી,
મુંબઈ-૪૦૦૦૦૬

આપે કરેલી શ્રુતભક્તિની અમો હાર્દિક અનુમોદના કરીએ છીએ.

અને

ભવિષ્યમાં પણ આપ ઉત્તરોત્તર ઉત્તમ કક્ષાની શ્રુતભક્તિ કરતા રહો
એવી શુભેચ્છા પાઠવીએ છીએ.

લિ.

સન્માર્ગ પ્રકાશન

: આધાર સ્થંભ :

સન્માર્ગ પ્રકાશનના શુભકાર્યમાં આત્મિયભાવે
પોતાનો અત્યંત મહત્વનો ફાળો આપી
સન્માર્ગ પ્રકાશનના આધારસ્થંભ બનનારા પુણ્યવાનોની
શુભ નામાવલિ.

૧. ભોરોલતીર્થ નિવાસી મહેતા શાંતિલાલ હરીલાલ મુંબઈ
૨. હસમુખલાલ ચુનીલાલ મોદી મુંબઈ
૩. રમીલાબેન મહેન્દ્રભાઈ ચીમનલાલ શાહ મુંબઈ
૪. માણેકલાલ મોહોલાલ ઝવેરી મુંબઈ
૫. ભોરોલતીર્થ નિવાસી સંઘવી સ્વરૂપચંદ મગનલાલ
હ : વાડીલાલ સુરત
૬. ભોરોલતીર્થ નિવાસી વોહેરા જેવતાલાલ સ્વરૂપચંદ ભોરોલતીર્થ
૭. શાહ પ્રેમચંદભાઈ ઈશ્વરલાલ મુંબઈ
૮. શ્રીમતિ કંચનબેન સારાભાઈ શાહ
હસ્તે- વિરેન્દ્રભાઈ અમદાવાદ
૯. ઝવેરી કુમારપાળ બાલુભાઈ મુંબઈ
૧૦. શાહ જોઈતાલાલ ટોકરદાસ
હસ્તે શાહ દિનેશભાઈ જોઈતાલાલ મુંબઈ
૧૧. શાહ છબીલદાસ સાંકળચંદ પરિવાર મુંબઈ
૧૨. શાહ ભાઈલાલભાઈ વર્ધીલાલ (રાધનપુરવાળા)
C/O. શાહ રાજુભાઈ બી. નવસારી

: સહયોગી :

સન્માર્ગ પ્રકાશનના શુભકાર્યને પોતાનું માની પોતાનો આગવો સહયોગ
આપી સન્માર્ગ પ્રકાશનના સહયોગી બનનારા પુણ્યવાનોની
શુભ નામાવલિ.

૧. હેમચંદભાઈ મોતીચંદભાઈ ઝવેરી મુંબઈ
૨. અમુલખભાઈ પૂનમચંદભાઈ મહેતા પરિવાર તરફથી
C/o. કુમારભાઈ એ. મહેતા સુરત
૩. રમણિકભાઈ રેવચંદભાઈ શાહ ધાનેરાવાળા
C/o. અરવિંદભાઈ આર. શાહ સુરત
૪. સંઘવી સોહનરાજજી રૂપાજી મુંબઈ
૫. શ્રીમતી નિર્મળાબેન હિંમતલાલ દોશી મુંબઈ
હસ્તે શ્રી ભરતભાઈ હિંમતલાલ દોશી
૬. શ્રી કેશવલાલ દલપતભાઈ ઝવેરી મુંબઈ
શ્રી સુંદરલાલ દલપતભાઈ ઝવેરી
૭. સ્વ. મણીલાલ નીહાલચંદ શાહ મુંબઈ
C/o. રતીલાલ મણીલાલ શાહ

રાજર્ષિ કુમારપાળ

રાજાનું પ્રતીક તલવાર અને ઋષિનું પ્રતીક રજોહરણ (ચરવળો). આ બેયને પોતાના જીવનમાં યોગ્ય સ્થાન આપીને 'રાજર્ષિ'પદને વરેલા કુમારપાળ સત્ત્વ અને કુરુણાની જીવંત મૂર્તિ હતા.

પૂ. આ. શ્રી હેમચંદ્રસૂરિ મ. જો 'સુધીવક્તા' હતા, તો કુમારપાળ 'શ્રાદ્ધશ્રોતા' હતા. પરિણામે કળીયુગમાં પણ પરમાત્માનું ધર્મશાસન એક છત્રી બન્યું હતું.

ભડભડ બળતી આગમાં જાતને હોમવાની તત્પરતા દાખવીને અભયદાનની આહ્વાન જગાડનાર એ રાજર્ષિએ દેવી કંટકેશરીની સંહારક શક્તિને પણ અશક્ત બનાવી હતી. જેમણે શત્રુઓની જેમ મૃત્યુને પણ મિત્ર બનાવ્યું હતું.

'આરતી ઉતારી રાજા કુમારપાળો' આ કાવ્યપંક્તિ એમની ભગવદ્-ભક્તિની પરાકાષ્ઠાને દર્શાવવા જ રચાઈ હતી.

૭૦ વર્ષની ઉંમરે જૈન ધર્મની પ્રાપ્તિ થતાં એમણે કરેલી જૈન ધર્મની આરાધના, પ્રભાવના અને રક્ષાના પ્રભાવે તેઓ 'પરમાર્હત્'પદને પામ્યા હતા.

૧૮-૧૮ દેશના રાજવી હોવા છતાં જેમણે જૈનશાસનના સાધુપણાને પામવાની જ ઝંખના રાખી હતી અને ગુરુચરણના દાસ બનીને રહ્યા હતા. તે રાજર્ષિ કુમારપાળની કેટલીક જીવંત ઘટનાઓ અહીં રજૂ થઈ રહી છે.

૧- શ્રી કુમારપાળનો સમર્પિત ભાવ :

જો તમારે જૈન બનવું હોય તો...

જેને ખરેખર જૈન બનવાની ઈચ્છા હોય તેણે પોતાનાં તન, મન અને ધન એ ત્રણેય દેવ-ગુરુને ચરણે સમર્પિત કરી દેવાની ભાવના હોવી જોઈએ. કારણ કે જેના હૈયે શ્રી જિન, શ્રી જિનના સાધુ અને શ્રી જિનની આજ્ઞાને ચરણે તન, મન, ધન સમર્પિત કરી દેવાની ભાવના હોય, એ સાચો જૈન કહેવાય.

શ્રી જિનના સાધુ એટલે શ્રી જિનાજ્ઞામય જીવન જીવવાના જ એક લક્ષ્યવાળા અને એમાં જે કાંઈ દોષ થાય તેની શુદ્ધિ સાધવાના અર્થી. અને શ્રાવક એટલે એ દેવને અને એ ગુરુને સમર્પિત. શ્રાવકનું મન એવું કે મારું તન અને ધન વગેરે જે કાંઈ છે તે દેવ અને ગુરુની સેવામાં તથા તે બેની આજ્ઞાની સેવામાં વપરાય એ જ સાર્થક. જો આ માનવજન્મને પામીને શ્રી જિનની, શ્રી જિનની આજ્ઞાના પાલક સાધુની અને શ્રી જિનની આજ્ઞામાં તનને, મનને અને ધનને સમર્પિત કરી દેવાનો ભાવમાત્ર પણ આવી જાય, તોય અનંત ઉપકારીઓએ આ માનવજન્મની જે મહત્તા ગાઈ છે તે તેના ખરા રૂપમાં ખ્યાલમાં આવી ગઈ ગણાય. આ જીવનમાં આટલું પણ થઈ જાય, તોય તમે રત્નત્રયીને ખૂબ જ નિકટની બનાવી શકો; અને આ જીવનમાં પણ તમે તમારા આત્માના કલ્યાણને માટે અવસરે ધાર્યું કામ કરી શકનારા બની શકો.

ધર્મમાં વિઘ્નજય :

મહારાજ શ્રી કુમારપાળ અઢાર દેશના માલિક હતા. રાજ્યનો ત્યાગ એ કરી શક્યા નહોતા, પણ દેવ, ગુરુ, ધર્મને એ કેવા સમર્પિત હતા એ જાણો છો ? એમને શ્રી જિનધર્મની પ્રાપ્તિ ઘણી મોટી ઉંમરે થઈ હતી, પણ તે પછી પણ ધર્મને વળગી રહેવામાં એમને કેટકેટલાં વિઘ્નો આવ્યાં હતાં, એનો તમને ખ્યાલ છે ? અને, મરણાંત કષ્ટ આવવા છતાં પણ, એમણે, પાતે સ્વીકારેલા ધર્મનું પાલન કર્યું હતું, એ પણ તમે જાણો છો ખરા ?

તમે કોઈ પણ ધર્માનુષ્ઠાન સ્વીકારો, કોઈ વ્રત, તપ, નિયમ તમે

લો અને તે પછી નાનુંમોટું ગમે તેવું વિઘ્ન આવે તોય તમે એ વિઘ્નને જીતવાનું સત્ત્વ બતાવો પણ સ્વીકારેલા અનુષ્ઠાનાદિને છોડો નહિ કે એમાં પોલ પેસવા દો નહિ, એવું ખરું ?

તમને તમારા વ્રતાદિના પાલનમાં, અરે ! રોજ દર્શન કરવાનો જ માત્ર નિયમ હોય તો તેમાંય કદી વિઘ્ન આવ્યું છે ખરું ? અને વિઘ્ન આવ્યું હોય તો તમે એને ગણકાર્યું જ ન હોય એવું બન્યું છે ખરું ?

કેટલાક કહે છે કે ‘અમને વિઘ્ન આવે તેમ નથી, કેમ કે વિઘ્ન આવે એવું કોઈ ધર્મકાર્ય અમે સ્વીકારીએ જ નહિ ને ?’ પ્રણિધાનપૂર્વક પ્રવૃત્તિ કરનારે વિઘ્નને જીતવાને તૈયાર રહેવું જ જોઈએ, અને જો એવી તૈયારી હોય તો જ સિદ્ધિ મળે. પણ જ્યાં પ્રણિધાનનું જ ઠેકાણું ન હોય, ત્યાં પ્રવૃત્તિમાં માલ જેવું કાંઈ હોય નહિ અને સામાન્યમાં સામાન્ય વિઘ્નથી અથવા તો વિઘ્ન આવવાની આગાહીમાત્રથી પણ એ પ્રવૃત્તિ મુકાઈ જાય તો તેમાં આશ્ચર્ય પામવા જેવું નથી.

રાજર્ષિ કુમારપાળનું અહિંસાપાલન :

શ્રી કુમારપાળના સમયમાં રાજ્યમાં એક ખોટી પરંપરા ચાલી આવતી હતી. કંટેશ્વરી નામની એમની કુળદેવી હતી અને એ દેવીની સમક્ષ નવરાત્રિના દિવસોમાં સાતમના દિવસે સાત સો, આઠમના દિવસે આઠ સો અને નોમના દિવસે નવ સો પાડાઓનો ભોગ દેવાતો હતો. આ પ્રકારે દેવીપૂજન કરવાનું મહારાજા સિદ્ધરાજની ગાદીમાં પરંપરાથી ચાલ્યું આવતું હતું અને શ્રી કુમારપાળ ગાદીએ આવ્યા પછી પણ જીવવધ કરવાની આ ખોટી પરંપરા ચાલુ જ રહી હતી.

દરમ્યાનમાં, મહારાજા શ્રી કુમારપાળ, કલિકાલસર્વજ્ઞ આચાર્યભગવાન શ્રીમદ્ ભેમચન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજના સુયોગને પામીને, શ્રી જિનધર્મના આરાધક બન્યા; અને તેમણે પોતે શ્રાવકોચિત હિંસાત્યાગની પ્રતિજ્ઞા કરવા ઉપરાન્ત, રાજ્યમાં પણ અમારીનું યથાશક્ય પ્રવર્તન કરાવવા માંડ્યું.

આ દરમ્યાન નવરાત્રિના દિવસો આવી લાગ્યા. નવરાત્રિના દિવસો આવી પહોંચ્યા એટલે દેવીના પૂજારીઓએ મહારાજા શ્રી કુમારપાળ

પાસે આવીને, દેવીપૂજન નિમિત્તે વધ કરવા માટે જોઈતા પાડાની માગણી કરી. પરંતુ એ માટે મહારાજા કુમારપાળની અનિચ્છા જોતાં પૂજારીઓએ મહારાજા શ્રી કુમારપાળને એમ પણ કહ્યું કે જો આ પૂજન નહિ કરવામાં આવે તો કુળદેવતાઓ કોપશે અને કોપેલા કુળદેવતાઓ તમને બરબાદ કરી નાખશે.

કુળપરંપરા એવી જ ચાલી આવતી હતી અને શ્રી જિનધર્મને પામેલા મહારાજા શ્રી કુમારપાળને ખોટી હિંસામય પરંપરા હવે ચલાવવી એ જરાય ગમતું નહોતું. આથી આવા પ્રસંગે મારે માટે શું કરણીય છે, એ પૂછવા માટે મહારાજા કુમારપાળ, આચાર્યભગવાન શ્રીમદ્ હેમચન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજાની પાસે પહોંચ્યા અને ત્યાં જઈને તેમણે બધી હકીકત ગુરુ મહારાજને કહી સંભળાવી.

ગુરુ મહારાજે જોયું કે કુમારપાળ અડગ છે અને હિંસામય ખોટી પરંપરા અટકાવી શકાય તેમ છે. એમણે કહ્યું કે દેવતાઓ માંસ ખાતા નથી, પણ દુષ્ટ દેવતાઓ નિર્દોષ જીવનો સંહાર થતો જોઈને કેવળ કૌતુકથી આનંદ અનુભવે છે.

આ પછી ગુરુમહારાજે શ્રી કુમારપાળ મહારાજાને આ હિંસાથી બચવાનો અને લોકાપવાદથી પણ બચવાનો ઉપાય દર્શાવ્યો.

એ મુજબ શ્રી કુમારપાળ મહારાજાએ પોતાના કુળદેવતાઓના પૂજારીઓને કહ્યું કે-દેવીપૂજન માટે તમને પાડાઓ આપવામાં આવશે, પણ તમારે એનો સંહાર કરવાનો નથી. ભોગ તમારે જોઈએ છે કે દેવીને ? દેવીને જો એ જીવોના માંસનું ભક્ષણ કરવું હશે તો ખુદ દેવી જ એ જીવોને મારી નાખીને એમના માંસનું ભક્ષણ કરશે.

આમ કહીને શ્રી કુમારપાળે જોઈતી સંખ્યામાં પાડા આપ્યા અને એ બધા પાડાને દેવીના મંદિરમાં પુરાવીને મંદિરનાં દ્વાર બંધ કરાવી દીધાં. વાત એ જ હતી કે દેવીને ભોગ લેવો હોય તો લે, પણ અમારે તે આપવો નથી.

બીજે દિવસે મંદિર ઉઘાડીને જોયું તો એક પણ પાડો મરેલો નહિ. શ્રી કુમારપાળે દેવીના પૂજારીઓને કહ્યું કે દેવી માંસલોલુપ નથી, પણ

તમે જ માંસલોલુપ છો. તમે લોકોએ જ તમારી માંસલોલુપતાને ખાતર અમારા કુળમાં આવી ખોટી રૂઢિ પેસાડી દીધી છે. તમારા કહેવાથી કુળક્રમને નામે મેં પણ અત્યાર સુધી આવી હિંસા થવા દીધી, એનો મને અત્યારે ભારે શોક થાય છે.

આમ કહીને એ પાડાઓના વેચાણથી ઉત્પન્ન થયેલા દ્રવ્યમાંથી દેવીની સાત્ત્વિક પૂજાનો મહારાજા કુમારપાળે પ્રબંધ કર્યો.

હિંસાની વાત તો આમ પતી ગઈ, પણ કુળદેવીને કોપવાનું એક મોટું કારણ મળી ગયું હતું. મંદિરમાં પાડાઓને પૂર્યા, તે મંદિરમાં શું કરે ? એટલા બધા પાડા ભેગા થાય, ત્યાં દેવીની મૂર્તિની શી હાલત થાય ? પાડાઓના પેશાબના અને છાણના છાંટા દેવીની મૂર્તિને ઊડે કે નહિ ? શરીરે ખણજ આવે તો પાડાઓ મૂર્તિ સાથે પોતાના શરીરને ઘસે કે નહિ ? એમ દેવીની મૂર્તિની ખૂબ ખૂબ આશ્ચર્યના થવા પામી અને એથી દેવી ભારે કોપાયમાન થઈ ગઈ.

નવરાત્રિની નવમીની રાત્રિએ શ્રી કુમારપાળ જ્યારે ભગવાન શ્રી જિનેશ્વરદેવના ધ્યાનમાં એકતાન બનીને સૂઈ ગયા, તે વખતે દેવી કંટેશ્વરી કોપાયમાન બનીને જ્યાં શ્રી કુમારપાળ સૂતા હતા, ત્યાં આવી. એની આંખમાંથી તો જાણે અગ્નિ વરસતો હતો. દેખાવ ભયંકર હતો અને હાથમાં ત્રિશૂળ હતું. કોપથી ધમધમતી ને માર માર કરતી એ આવી હતી. કાચોપોચો તો એને જોતાં જ કંપી ઊઠે ને નમી પડે. પણ આ તો શ્રી કુમારપાળ હતા. એ જાગી ગયા ને એમણે દેવીને જોઈ, પણ એમનું એક રૂંવાડુંય ફરક્યું નહિ.

એ કાંઈ બોલ્યા નહિ, એટલે દેવીએ કહ્યું કે ચૌલુક્યરાજ ! હું તારી કુળદેવી કંટેશ્વરી છું. અત્યાર સુધી તારા પૂર્વજોએ અને તેં પણ અમને પાડાનો ભોગ દીધેલો છે અને તે તારે દેવો જોઈએ; છતાં તેં કેમ આ વખતે ભોગ દીધો નહિ ? રાજન્ ! કુળદેવતાનું અને કુળક્રમે આવેલા આચારનું પ્રાણાંતે પણ ઉલ્લંઘન કરવું જોઈએ નહિ.

દેવીએ આ પ્રમાણે સમજાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો, ત્યારે શ્રી કુમારપાળે દેવીને કહ્યું કે હે કુળદેવી ! દેવી તો માતા કહેવાય; જગતની માતા

કહેવાય. એ વળી પોતાના કોઈ સંતાનનો વધ ઈચ્છે ખરી ? અને જ્યારે મેં અને મારા પૂર્વજોએ પહેલાં જીવવધ કર્યો ત્યારે અમે ધર્મતત્ત્વના જાણકાર ન હતા. હવે તો હું ધર્મતત્ત્વનો જાણનારો બન્યો છું. એટલે હું જીવોને હણીશ નહિ ! ઊલટું, પૂર્વે મેં ને મારા પૂર્વજોએ જે જીવહિંસા કરી, તે પણ મારા અન્તઃકરણને અત્યારે કોરે છે. દેવી ! હું તો તને પણ કહું છું કે-તારે આમ જીવહિંસા કરાવવી એ તને શોભતું નથી. દેવદેવી તો દયાળુ હોય. તેથી જો તું ખરેખર જ મારી કુળદેવી હોય, તો તું મને જીવોની દયા કરવામાં સહાય કર. મેં તને જે સાત્ત્વિક ભોગ ધર્યો છે તેનાથી તું તુષ્ટ થા. નહિ તો, હું તો કોઈ પણ જીવને નહિ જ હણું, એ નક્કી વાત છે.

મહારાજા કુમારપાળ જેમ જેમ બોલ્યે જતા હતા, તેમ તેમ દેવીનો કોપ વધ્યે જ જતો હતો. દેવીએ માન્યું કે આને શિક્ષા કર્યા વિના આ માનશે નહિ. આથી દેવીએ એવું કર્યું કે શ્રી કુમારપાળના શરીરમાં ભયંકર કોઢરોગ એકદમ વ્યાપ્ત થઈ જાય અને એમ કરીને દેવી અંતર્ધાન થઈ ગઈ.

ધર્મનિંદા ટાળવા મૃત્યુને ભેટવાની તૈયારી :

દેવીના ગયા પછી શ્રી કુમારપાળે જોયું તો જણાયું કે પોતાનું આખું શરીર વહેતા કોઢથી વ્યાપ્ત બની ગયું છે. એ વખતે પણ એમને શો વિચાર આવ્યો છે, એ જાણો છો ? એમને આનંદ થયો છે પણ શોક નથી થયો. દેવીના કોપ સામે પણ પોતે જીવહિંસા નહિ કરવાના નિર્ણયમાં મક્કમ રહ્યા, તેનો એમને આનંદ છે. એટલું જ નહિ, પણ આ નિમિત્તે વિચાર કરતાં એમના હૈયામાં આખાય સંસાર ઉપર અને પોતાના શરીર પર પણ વૈરાગ્ય પેદા થઈ જાય છે. એમને શરીરનો ને રાજ્યનો મોહ સતાવી શકતો નથી. ધર્મની રક્ષા માટે એ સર્વ કાંઈ કરી છૂટવા માટે તૈયાર થઈ જાય છે. એમને થાય છે કે આ રોગ એ મારા પૂર્વકૃત કર્મનું ફળ છે અને પ્રાણીમાત્રને પોતપોતાનું કર્મ અવશ્ય ભોગવવું પડે છે.

આ વિચારણા દરમ્યાન એમને એક બીજો વિચાર આવે છે. મારા આ કર્મોદય નિમિત્તે શ્રી જિનના ધર્મની નિંદા ન થાય એની એમને

ચિંતા થાય છે. એટલે તરત જ શ્રી કુમારપાળ પોતાના વિશ્વાસુ અને શ્રી જિનધર્મના રાગી શ્રી ઉદયન મંત્રીને પોતાની પાસે બોલાવે છે.

મંત્રીશ્વર ઉદયન આવી પહોંચતાંની સાથે જ, શ્રી કુમારપાળ તેમને કુળદેવી આવીને જે કાંઈ કરી ગઈ તે કહે છે અને પોતાનું શરીર બતાવે છે. સાંભળીને અને જોઈને મંત્રીશ્વરની હાલત તો વજ્રથી હણાયા જેવી થઈ ગઈ. તેઓ કાંઈ બોલી શક્યા નહિ. એ વખતે શ્રી કુમારપાળ, મંત્રીશ્વર ઉદયનને કહે છે કે આમ ગભરાઈ શું જાય છે ? આટલું થયું એમાં થઈ શું ગયું ? મને આ કોઠ વ્યાપી ગયો છે એ વગેરેથી જરાય દુઃખ થતું નથી. મને જે દુઃખ થાય છે તે એ વાતનું થાય છે કે જૈન ધર્મને મારે નિમિત્તે લાંછન લાગશે.

મને આ રોગ થયાનું જાણીને ઈતરો કહેશે કે રાજાને જૈન ધર્મના સ્વીકારનું ફળ અહીં ને અહીં મળી ગયું ! જે કોઈ પોતપોતાના કુળક્રમથી ચાલ્યા આવતા ધર્મને તજીને અન્ય ધર્મને સ્વીકારશે, તે રાજા કુમારપાળની માફક આ લોકમાં પણ કષ્ટપાત્ર થશે, એવું લોકમાં બોલાશે. શ્રી જિનધર્મના દ્વેષી લોકો આ તકનો લાભ લઈને શ્રી જિનધર્મની નિંદા કર્યા વિના રહેશે નહિ અને એ જ વાત મને મારા હૈયામાં સાલી રહી છે. એનો ઉપાય મેં વિચારી રાખ્યો છે અને એ ઉપાયનો અમલ કરવા માટે જ મેં તને અત્યારે બોલાવ્યો છે.

સવાર થાય ને લોક આમાંનું કાંઈ પણ જાણે તે પહેલાં સળગી મરવાની મારી ઈચ્છા છે. હું અહીં બળી મરવા ઈચ્છતો નથી પણ ક્યાંક બહાર જઈને બળી મરવા ઈચ્છું છું. એટલે હું ક્યાં ગયો ને મને શું થયું તેની કોઈને પણ કશી જ ખબર પડે નહિ. હવે તો મારો આ જ નિર્ણય છે અને તેનો અમલ કરવા માટે જ મેં તને બોલાવ્યો છે.

મંત્રીશ્વર ઉદયનની ઢીલાશ અને રાજર્ષિ કુમારપાળની મક્કમતા :

આ સાંભળીને શ્રી ઉદયન મંત્રી વળી ભારે વિમાસણમાં પડી જાય છે. એ વિમાસણથી એમનું મન પણ ડગી જાય છે. એમને એમ થઈ જાય છે કે શ્રી જિનશાસનનો પ્રભાવક રાજા આમ મરે, તે કરતાં તો દેવીને જીવોનો ભોગ દઈ દઈને પણ એ જીવી જાય એ જ સારું છે.

આથી મંત્રીશ્વર શ્રી કુમારપાળને એવી વિનંતિ પણ કરે છે અને સમજાવે છે કે-જીવતો નર ભદ્રા પામે. શરીર એ ધર્મનું આદ્ય સાધન છે, એમ પણ કહે છે. અને આત્મરક્ષા માટે આવી જીવહિંસા કરી લેવાનો અપવાદ સેવી લેવામાં વાંધો નથી, એવું પણ સમજાવે છે.

મંત્રીશ્વરની એ વાતને સાંભળી લઈને શ્રી કુમારપાળ જવાબમાં કહે છે કે તું ગમે તેવો તોય જાતનો તો વાણિયો જ ને ? એક તો વાણિયામાં સત્ત્વ હોય નહિ અને તું તો પાછો મારા પ્રત્યે ભક્તિઘેલો. એથી જ તું મને આવી ખોટી સલાહ આપે છે. **આ દેહ તો ભવો ભવ મળશે, પણ શ્રી જિને કહેલું દયાનું વ્રત ફરી ફરી નહિ મળે.** હમણાં હું ભોગ આપું ને પછી દયા પળાવી શકીશ, એમ ? અને મને શું મળવાનું બાકી છે, કે જેથી હું જીવવાનો લોભ કરીને જીવહિંસા નહિ કરવાના મારા વ્રતને છોડું ? મેં શ્રી જિન દેવની આરાધના કરી છે, શ્રી હેમચન્દ્રસૂરિજી મહારાજ જેવા ગુરુને સેવ્યા છે અને એમણે બતાવેલા દયાધર્મને યથાશક્ય આચર્યો છે. એટલે મરણથી હું ડરતો નથી. મરણથી તો પાપી ડરે. માટે તું જેમ બને તેમ જલદીથી પણ અતિ ગુપ્તપણે ચિંતાની વ્યવસ્થા કર, કે જેથી હું ઝટ સળગી મરું !

આ સાંભળીને શ્રી ઉદયન ચૂપ થઈ જાય છે. પણ હૈયે ચિંતા પાર વિનાની છે. એટલે જાણે છેલ્લો ઉપાય અજમાવતા હોય તેમ મંત્રીશ્વર શ્રી કુમારપાળને કહે છે કે હું એક વાર ગુરુમહારાજ પાસે જઈ આવું અને એમને પૂછી આવું. એમનો આદેશ તો મારે પણ પ્રમાણ છે અને આપને પણ પ્રમાણ છે.

શ્રી કુમારપાળે એ બાબતમાં નિષેધ કર્યો નહિ અને મંત્રીશ્વર પરમ ઉપકારી આચાર્યભગવાન શ્રીમદ્ હેમચન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજની પાસે પહોંચ્યા.

શ્રી કુમારપાળની મક્કમતાને જાણીને તમને પણ એમ થાય છે ને કે ધર્મના પાલનમાં આવી મક્કમતા હોવી જોઈએ ? આવા વખતે આટલા મક્કમ કોણ રહી શકે ? દેવ, ગુરુ ધર્મને જે સમર્પિત હોય તે કે બીજા ? અને, જેઓ ધર્મના શરણે મક્કમ રહે છે, તેમનું ભલું કયા વિના ધર્મ રહેતો જ નથી.

હેમચંદ્રસૂરિ મહારાજની મંત્રશક્તિનો પ્રભાવ :

રોગ ગયો અને દેવી વશ થઈ:

આચાર્યભગવાન શ્રીમદ્ હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજાએ મંત્રીશ્વર શ્રી ઉદયન પાસેથી હકીકત સાંભળી લીધી. તેમણે મંત્રીશ્વર પાસે તરત જ ઉષ્ણ જળ મગાવ્યું અને તે જળ સૂરિમંત્રથી અભિમન્ત્રિત કરીને શ્રી ઉદયનને પાછું આપ્યું. એ જળ લઈને મંત્રીશ્વર પાછા શ્રી કુમારપાળ મહારાજાની પાસે આવ્યા અને એ જળના પ્રયોગથી જોતજોતામાં શ્રી કુમારપાળનું શરીર નિરોગી બની ગયું. એટલું જ નહિ પણ શ્રી કુમારપાળનું શરીર દેદીપ્યમાન કાન્તિવાળું બની ગયું. આ જોઈને શ્રી કુમારપાળને ભારે આનંદ થયો. ગુરુકૃપાનો અને શ્રી જિનશાસનના મહિમાનો જ એમને વિચાર આવ્યો.

રાત્રિ વીતી અને સવાર થયું એટલે તરત જ પોતાના સામંતાદિ પરિવારને સાથે લઈને શ્રી કુમારપાળ ગુરુવંદનાર્થે નીકળ્યા. જે ધર્મશાળામાં પરમ ઉપકારી આચાર્યભગવાન શ્રીમદ્ હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજા બિરાજમાન હતા, તે ધર્મશાળાએ પહોંચતાં શ્રી કુમારપાળે એક સ્ત્રીને કરુણ સ્વરે રડતી સાંભળી. તેમણે જોયું તો તે રાતવાળી કંટેશ્વરી દેવી જ હતી અને તે થાંભલે બંધાયેલી હતી અને છૂટવા માટે તે વલખાં મારતી હતી પણ છૂટવાનો કોઈ ઉપાય કારગત નીવડતો નહોતો તેથી રુદન કરતી હતી.

શ્રી કુમારપાળને જોતાં જ તેણે કહ્યું કે રાજન્ ! ગુરુદેવના મંત્રપ્રયોગથી હું આ બંધનમાં પડી છું, તો તું મને છોડાવ અને તારા જીવરક્ષાના કાર્યમાં હું તને હવે સદા સહાય કરીશ. પોતાની કુળદેવી પાસેથી આ પ્રમાણેની કબૂલાત લઈને અને આચાર્યભગવાનને વિનંતી કરીને, શ્રી કુમારપાળ મહારાજાએ એ દેવીને બંધનમુક્ત કરાવી.

શ્રી કુમારપાળને શ્રી જિનધર્મની પ્રાપ્તિ કુળપરંપરાથી થઈ નહોતી. એ તો નવા ધર્મ પામેલા હતા અને તે પણ ઘણી મોટી ઉંમરે ! તમે તો આ બધું જન્મથી પામેલા છો ને ? તમને તો તમારા પુણ્યે કુળ જ એવું મળી ગયું કે તમને શ્રી જિન સિવાયના કોઈને પણ દેવાધિદેવ તરીકે

પૂજવાનું, શ્રી જિનની આજ્ઞાને અનુસારે સંસારને તજીને સંયમજીવનને જીવનારા ગુરુઓ સિવાયના ગુરુઓની સેવાનું અને શ્રી જિને કહેલા ધર્મ સિવાયના ધર્મને માનવાનું મન ન થાય, તો એમાં આશ્ચર્ય ગણાય નહિ. તમને તો એવી સામગ્રી મળી છે કે તમે શ્રી જિનના સાધુઓને અને શ્રી જિને કહેલા ધર્મને બહુ સહેલાઈથી સમર્પિત બની શકો.

તમને એમ જ થાય કે એક માત્ર રત્નત્રયી સિવાયનો કોઈ ધર્મ અમારે માટે આરાધ્ય નથી અને આ જીવનમાં અમે ભગવાને કહેલા રત્નત્રયી રૂપ ધર્મને જ માત્ર આચરનારા બનીએ, એમાં જ અમને આ બધું જે કાંઈ મળ્યું છે એની ખરેખરી સાર્થકતા છે. આટલું છતાં પણ માનો કે તમારાથી કોઈ પણ કારણસર શ્રી જિને કહેલા ધર્મની આરાધના બનતી નથી, શ્રી જિનની સેવા પણ તમે યથોચિતપણે કરી શકતા નથી, સાધુ અને સાધ્વીની વૈયાવચ્ચ પણ તમારાથી થઈ શકતી નથી, તોપણ જે કોઈ શ્રી જિને કહેલા ધર્મની આરાધના કરતા હોય, શ્રી જિનની આજ્ઞાના પાલન તથા રક્ષણ આદિ માટે તત્પર રહેતા હોય, શ્રી જિનની સેવા આદરપૂર્વક કરતા હોય, સાધુપણાને પાળવામાં ઉદ્યમશીલ હોય અને જે કોઈ ધર્મી હોય તેને બને તેટલા પ્રકારે મદદ રૂપ થવાની જેમની તમન્ના હોય, એમની તમારે તમારાથી બને તો સેવા કરવી, નહિ તો અનુમોદના તો જરૂર કરવી અને છેવટે એનાથી વિરુદ્ધ કાંઈ પણ થઈ જાય નહિ એની કાળજી તો જરૂર રાખવી.

આટલું પણ તમે જો આ અતિ દુર્લભ એવા મનુષ્યજન્મને પામીને નહિ કરી શકો અને ભોગકર્મ તથા પાપકર્મમાં રત રહેવા સાથે શ્રી જિન, શ્રી જિનના સાધુ અને શ્રી જિનની આજ્ઞાનો અજાણતાં પણ વિરોધ કરશો, તો તમે તમારે માટે અનંતકાળ સુધી મનુષ્યજન્મની પ્રાપ્તિને દુર્લભ બનાવી દેશો.

૨. શ્રી કુમારપાળની જિનભક્તિ :

શ્રી જિનભક્તિ કરવાનું મન ક્યારે થાય ?

શ્રી જિનશાસન જે વાત સમજાવવા માગે છે, તે વાત એ છે કે 'આ મનુષ્યપણું એ રત્નત્રયીને પામવા અને રત્નત્રયીનું પાલન કરવા માટે છે, પરંતુ પાપકર્મ કરવા માટે નથી.' એ વાત જો ન સમજાય અને જો આ મનુષ્યપણાને પામીને પાપકર્મ કરવાની વૃત્તિ ઉપર આઘાત ન પહોંચે અને જો દિલપૂર્વક નાનું પણ પાપ કરવાની વૃત્તિ બની રહે, તો સમજવું જોઈએ કે પુણ્યે તો આપણને સોનાના ભાજન જેવું આ મનુષ્યપણા રૂપી ભાજન પમાડ્યું, પણ એમાં પાપકર્મ રૂપી સુરા ભરવા જેવી મૂર્ખાઈ આપણે કરી. એવા આત્માઓનું પુણ્ય બહુ સારું એમાં ના પડાય નહિ, પણ એમનું પાપ એવું ભૂંડું કે, એણે એમને એમના પુણ્યે આપેલી સામગ્રીનો સદુપયોગ કરવા દીધો નહિ. ત્યાં જીવે એમ વિચારવું જોઈએ કે 'મારું પુણ્ય તો ઘણું સારું, પણ મેં જ મારી દુર્દશા કરી.' નહિતર તો, જે આત્માઓને શ્રી જૈન શાસનની સામગ્રી મળ્યા પછી પાપકર્મને સેવવું પડે છે, તે આત્માઓને પોતાને પાપકર્મ સેવવું પડે એનું દુઃખ અવશ્ય હોય છે. એટલે એમને જ્યારે જ્યારે તક મળે, ત્યારે ત્યારે શ્રી જિનની સેવા કરવાનું મન થયા વિના રહેતું નથી.

શ્રી જિન ભક્તિના પ્રભાવે શું બને ?

શ્રી જિનની સેવા કરવાના એ આત્માઓના મનોરથો જીવતા ને જાગતા રહ્યા કરે છે. એ આત્માઓને એમ થયા કરે છે કે જો મારે પાપકર્મના સેવનથી બચવું હોય, પાપકર્મ સેવવું જ ન પડે, એવી અવસ્થાને મારે પામવી હોય અને ક્રમે કરીને પણ મારે મારા સંસારનો અંત કરીને મોક્ષે પહોંચવું હોય, તો મારે શ્રી જિનની સેવા ચડતે પરિણામે કરવી જોઈએ. કારણ કે શ્રી જિનની સેવા કરતાં કરતાં શ્રી જિન પ્રત્યેનો આત્માનો બહુમાનભાવ, શુદ્ધિ અને વૃદ્ધિને પામતો જાય છે. એને લઈને શ્રી જિનની આજ્ઞાની આરાધના કરવાના મનોરથો પેદા થયા કરે છે.

શ્રી જિન પ્રત્યેનો આત્માનો બહુમાનભાવ જેમ જેમ શુદ્ધિ અને વૃદ્ધિને પામતો જાય અને જેમ જેમ શ્રી જિનની આજ્ઞાની આરાધના

કરવાના મનોરથો જોરદાર બનતા જાય, તેમ તેમ શ્રી જિનની સેવા કરવાનો ઉમંગ પણ વૃદ્ધિ પામતો જાય છે અને પાપકર્મથી છૂટવાનું દિલ ઉલ્લાસ પામતું જાય છે. શ્રી જિને પાપકર્મથી છૂટવા માટે કયા કયા ઉપાયોનું સેવન કરવાનું બતાવ્યું છે, એ જાણવાનું મન થાય છે. અને એમ થાય છે કે આમાંના કયા કયા ઉપાયોને હું આચરી શકું તેમ છું ? એમ કરતાં કરતાં, કોઈ કોઈ વાર એમ પણ થઈ જાય છે કે-અત્યારે હું શ્રી જિને કહેલા પાપકર્મથી છૂટવાના જે જે ઉપાયોને આચરતો નથી, તે તે ઉપાયોને હું કેમ આચરી શકું નહિ ? શ્રી જિનની સેવા ચઢતે પરિણામે કરવાના પ્રયત્નથી, શ્રી જિનની દ્રવ્યસેવા પણ વધતી જાય છે. અને શ્રી જિનની ભાવસેવા પણ વધતી જાય છે. કારણ કે શ્રી જિનની ચડતે પરિણામે સેવા કરનારા પુણ્યાત્માઓ શ્રી જિનની નિકટતાનો અનુભવ કરતા હોય છે. એટલે આજે તમે ભલે પાપકર્મમાં બેઠા છો, છતાં પણ જો તમને પાપકર્મ સેવવું પડે એનું તમારે હૈયે દુઃખ હોય, પાપકર્મથી કેમ છુટાય એવું કઠીક કઠીક પણ તમારા મનમાં ઊગતું હોય અને પોતાના સંસારનો અંત આણીને તમારે મોક્ષે પહોંચવું હોય, તો શ્રી જિનની સેવા ચડતે પરિણામે કરવા તરફ તમારું દુર્લક્ષ્ય ન હોવું જોઈએ.

તમારામાંના ઘણાઓ શ્રી જિનની સેવા તો કરતા હશે, પણ તમારે સૌએ એ તપાસવું જોઈએ કે આપણે શ્રી જિનની જે સેવા કરીએ છીએ, તેમાં આપણે ચડતા પરિણામનો અનુભવ કરીએ છીએ કે નહિ ? અને જો એ અનુભવ ન થતો હોય, તો વિચારવું જોઈએ કે શ્રી જિન જેવા લાગવા જોઈએ, તેવા આપણને લાગ્યા છે કે નહિ ? આવા આવા વિચારો કરીને અને શ્રી જિનના પરમ ઉપકારને હૃદયસ્થ બનાવીને શ્રી જિનની આપણાથી જેટલી સેવા બની શકતી હોય, તેટલી પણ શ્રી જિનની સેવામાં આત્માને લયલીન બનાવવાનો પ્રયત્ન કરતા રહેવું જોઈએ. એમાં કોઈ વાર એવું પણ બની જાય કે-આત્મા શ્રી જિનની સેવા માટે ભારે સત્ત્વ પણ બતાવી શકે.

— એને વગર ઉપદેશે પણ ઉલ્લાસ જાગે :

શ્રી જિનના પરમ ઉપકારનો ખ્યાલ આવે એટલે શ્રી જિન જેવા કોઈ સેવ્ય લાગે નહિ અને એ પરમ તારકના પરમ ઉપકારને ઝીલવો

હોય, એટલે શ્રી જિનની સેવામાં કોઈ કોઈ વાર ભારે ઉલ્લાસ પણ અનુભવાયા વિના રહે નહિ. જેમ પરમાર્હત મહારાજા કુમારપાળના જીવનમાં બન્યું છે.

મહારાજા કુમારપાળ રાજશ્રદ્ધિ ભોગવતા હતા; સંસારના ત્યાગી નહોતા બની શક્યા. એ તો સંસારમાં બેઠેલા હતા; છતાં પણ ત્યાગી મહાપુરુષોએ એમના જીવનની કહાણી લખી છે. ત્યારે સમજવું જોઈએ કે સંસારના કીચડમાં પડી રહેલા હોવા છતાં પણ, સંસારના કીચડથી બહાર નીકળવાનો એ ભારે પુરુષાર્થ કરતા હોવા જોઈએ.

જેને શ્રી જિન મળ્યા છે, શ્રી જિનનું શાસન મળ્યું છે, શ્રી જિનના શાસનની આરાધનાદિમાં જ રત સુગુરુ મળ્યા છે અને જેણે શ્રી જિનને ઓળખ્યા છે, શ્રી જિનના શાસનને ઓળખ્યું છે, કોને માટે શ્રી જિનની આજ્ઞા કેવા પ્રકારની છે એ જાણ્યું છે અને એથી જેનું મન સંસારથી ઉદ્વિગ્ન બન્યું છે તથા મોક્ષમાં મગ્ન બન્યું છે, તે જો પરાક્રમશીલ હોય છે તો તેને શ્રી જિનની, શ્રી જિનશાસનના ગુરુઓની, સાધર્મિકોની અને શ્રી જિનની આજ્ઞાની સેવા કરવા માટે વગર ઉપદેશે પણ ઉલ્લાસ પ્રગટ્યા વિના રહેતો નથી.

ઉપદેશ તો સામાન્ય કોટિનો હોય, પણ સામાન્ય કોટિનો પણ એ ઉપદેશ એ આત્માઓના અંતઃકરણમાં પાણીમાં પડેલું તેલનું બિન્દુ જેમ વિસ્તરે, તેમ વિસ્તારને પામે છે. એવા આત્માઓના અંતઃકરણમાં મહાપુરુષોનો સામાન્ય પણ ઉપદેશ એવો વિસ્તરે છે કે જે સાહસ સાધુપણને પામેલાને પણ કરવું ભારે પડે, તેવું સાહસ રાજશ્રદ્ધિમાં પડેલા પણ એવા આત્માઓ કરી શકે છે. એવા આત્માઓને શ્રી જિનની સેવાનો કોઈક વખતે કેવો અસાધારણ કોટિનો ઉલ્લાસ આવી જાય છે અને એથી તેઓ કેવું સાહસ કરી શકે છે, તે સમજાવવા માટે આજે આપણે મહારાજા કુમારપાળને યાદ કરવા છે.

રાજર્ષિ કુમારપાળની ત્રિકાળ પૂજા :

મહારાજા કુમારપાળ રોજ મધ્યાહ્નકાળની પૂજા ત્રિભુવનપાળ વિહાર નામના શ્રી જિનમંદિરમાં કરતા હતા. અઢાર દેશના માલિક છે,

પણ રાજ્યને પામ્યા પછી જ્યારથી એ ધર્મને પામ્યા, ત્યારથી એ ત્રિકાળની પૂજાને કદી પણ ચૂક્યા નથી. ત્રિકાળની પૂજા તો એ કરતા, પણ તે પાછી પૂજાના અવસરે કરતા. રાજગાદી એમને કેવી વિષમ હાલત ભોગવ્યા પછી મળે છે, એ તો તમે જાણો છો ને ?

ઘણી ઘણી વિષમ હાલત ભોગવ્યા પછી જ્યારે રાજગાદી મળે, ત્યારે રાજશ્રદ્ધિના ભોગવટામાં લીન બનવાનું મન થાય કે ધર્મકરણીઓ કરવાનું મન થાય ? મોટે ભાગે એવું બને છે કે-દુનિયાની શ્રદ્ધિસિદ્ધિ જ્યારે છેલ્લે છેલ્લે મળે છે ત્યારે માણસ ભાન ભૂલી જાય છે.

અદાર દેશના માલિક શ્રી કુમારપાળ ચોપનમે વર્ષે રાજગાદી પામ્યા છે. એટલી મોટી ઉંમરે રાજગાદી પામ્યા છે અને તે પહેલાં પચીસ-પચીસ વર્ષો સુધી તો એ ભટકી ભટકીને જીંદગી જીવ્યા છે. એ અવસ્થામાં એમને રાજ્ય મેળવવાની તાલાવેલી પણ પાર વિનાની હતી. અને કેમ જીવી જવું એ પણ એક મોટી મુશ્કેલીની વાત હતી. હકકનું રાજ્ય પણ મહારાજા કુમારપાળના હાથમાં જાય નહિ, તેની ચોકી સિદ્ધરાજ રાખી રહ્યા હતા. અને કુમારપાળને મારવા સિદ્ધરાજના મારાઓ ચારે કોર કુમારપાળની શોધ ચલાવી રહ્યા હતા. ધર્માત્મા મંત્રીઓ ન હોત, તો કુમારપાળના હાથમાં ગાદી આવત નહિ. જ્યાં જીવવું એ પણ દુષ્કર હતું, ત્યાં રાજ્ય પામવું એ તો મહા દુષ્કર જ હોય ને ? પણ ભાગ્યવશ એ જીવ્યા અને રાજગાદી પણ પામ્યા. આ રીતે રાજ્ય પામવા છતાં પણ પરમ ઉપકારી, કલિકાલસર્વજ્ઞ, આચાર્યભગવાન શ્રીમદ્ હેમચન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજના પ્રતાપે ‘રાજ્ય રાખવું અને રાજ્ય ભોગવવું એ પાપ છે.’ —એવું એમને હૈયે નિશ્ચિત થઈ ગયું. જેને જેને સદ્ગુરુ મળે એને હૈયે વસે, તેને તેને મોટામાં મોટું રાજ્ય પણ પાપ લાગ્યા વિના રહે નહિ. જેમ તમને સદ્ગુરુ મળ્યા હોય અને એ જો તમારે હૈયે વસ્યા હોય, તો તમને તમારા પુણ્યથી મળેલી ઘણી ઘણી લક્ષ્મી પણ પાપ લાગે એમ !

શ્રી કુમારપાળને જો રાજ્ય એ પાપ એવું લાગ્યું હોત નહિ, તો શ્રી જિનની સેવાનો જે રંગ શ્રી કુમારપાળને લાગ્યો તે લાગત નહિ.

અદાર દેશનો માલિક ત્રણે કાળની પૂજા કરે અને તે પણ તેના

તેના કાળે કરે, એ સાંભળીને તમને કાંઈ થાય છે ખરું ? અહીં, ત્રણે કાળની પૂજા કાળાનુસારે કરી શકે એવા કેટલા છે ? અમદાવાદમાં તો એવા ઘણા ને ? અમદાવાદમાં તો પ્રાયઃ પોળે પોળે એવા ભાગ્યશાળીઓ વસે છે, કે જેઓ ધારે તો ત્રણે કાળની શ્રી જિનપૂજા કાળાનુસારે કરી શકે. એવા ભાગ્યશાળીઓ જો કાળે કાળે ત્રિકાલપૂજા કરતા હોત તો બહારથી આવેલા બપોરે બાર વાગ્યે પણ જો શ્રી જિનદર્શન અને શ્રી જિનપૂજન કરવા ઈચ્છે, તો તેઓ ખુશીથી શ્રી જિનદર્શનને અને શ્રી જિનપૂજનને પામી શકે; પણ રાજનગર જેવામાં ત્રણેય વખત કાળે કાળે પૂજા કરનારા પ્રાયઃ નથી રહ્યા ને ? અને એથી બપોરે શ્રી જિનદર્શન અને શ્રી જિનપૂજન કરવાને આવનારાઓને પ્રાયઃ નિરાશ જ થવું પડે છે ને ?

જે કોઈ જૈનો શ્રી જિનપૂજા નથી કરતા અગર તો ત્રિકાળ શ્રી જિનપૂજા નથી કરતા, તે તેમને સમય મળે તેમ નથી માટે નથી કરતા ? શક્તિ નથી માટે નથી કરતા ? પૂજાની સામગ્રીનો યોગ નથી માટે નથી કરતા ? પૂજા નહિ કરનારા બધા માટે આવું કાંઈ તો કહેવાય અગર મનાય એવું છે નહિ ! ત્યારે, છતી શક્તિ-સામગ્રીએ જે પૂજા નથી કરતા અથવા તો કરે છે પણ ત્રણે કાળ નથી કરતા, તેનું કારણ શું છે ? સમજ નથી એમ માનવું કે પછી, પુણ્યથી મળેલી દુન્યવી સુખની ધનાદિ સામગ્રી કે જે પાપ રૂપ લાગવી જોઈએ તે પાપ રૂપ લાગી નથી માટે એમ બને છે એવું માનવું ?

અધર્મની સામગ્રીથી પણ ધર્મ સાધતાં શીખો !

જેમ ધર્મની સામગ્રીને પણ જીવ અધર્મની સામગ્રી રૂપ બનાવી દઈ શકે છે, તેમ અધર્મની સામગ્રીને પણ જીવ વિશેષ ધર્મની સામગ્રી રૂપ બનાવી દઈ શકે છે. પરંતુ સ્વરૂપે જે ધર્મની સામગ્રી હોય, તેને ધર્મની સામગ્રી કહેવાય; અને સ્વરૂપે જે અધર્મની સામગ્રી હોય, તેને અધર્મની સામગ્રી કહેવાય. ધર્મની સામગ્રીને અધર્મની સામગ્રી રૂપ કોઈ બનાવે તો તેમાં તે જીવની નાલાયકાત કહેવાય અને અધર્મની સામગ્રીને ધર્મની સામગ્રી રૂપ કોઈ બનાવે તો તેમાં તે જીવની લાયકાત કહેવાય. તમે ધારો તો અધર્મની સામગ્રીને પણ ધર્મની સામગ્રી રૂપ તમારે માટે

બનાવી શકો. જૈનો માત્ર ધર્મની સામગ્રીથી જ ધર્મ સાધે એમ નહિ, પણ જૈનો તો અધર્મની સામગ્રીથી પણ યથાશક્ય ધર્મ સાધવાને મથે.

શ્રી કુમારપાળ મહારાજ રોજ મધ્યાહ્નકાળની શ્રી જિનપૂજા કરવા માટે શ્રી ત્રિભુવનપાળ વિહાર નામના શ્રી જિનમંદિરે જતા તે ઘણા આડંબરપૂર્વક જતા. પૂજા કરવા જવા નીકળતા તે ચતુરંગી સેનાની સાથે નીકળતા. માર્ગે સવારી નીકળે ને શ્રી જિનભક્ત શેઠિયાઓ સાથે ભળે. બધા ભાગ્યશાળી મળીને શ્રી જિનની પૂજા-અર્યા એવી રીતે કરતા પોતાને હાથે કે શ્રી જિન હૈયામાં આવી ગયેલા તે મરતાંય હૈયા બહાર નીકળી જાય નહિ.

તમે ભગવાનની પાસે જઈને શું માગો છો ? "મમ હુજ્જ સેવા, ભવે ભવે તુમ્હ ચલણાણં" એવું તમે ભગવાનની પાસે પણ માગો છો ને ? એ શું કહીને માગો છો ? વારિજજઈ વગેરે કહીને ને ? એનો ભાવ શો છે ? હે ભગવન્ ! તારા આગમમાં કોઈ પણ જાતની વસ્તુની માગણી એને નિયાણું કહ્યું છે અને નિયાણું કરવું એને તારા શાસનમાં વારેલું છે નિષેધ કરેલું છે ! ભવે તારા શાસનમાં નિયાણું કરવું એને વારેલું-હોય, છતાં પણ હું જે નિયાણું કરવા માગું છું તે એવું છે કે જે તેં વાર્યું છે તેવું ન થાય ! એ શું ? તો કે ભવે ભવે મને તારાં ચરણોની સેવા પ્રાપ્ત થજો !

અહીં આ જન્મમાં છતી સામગ્રીએ, છતી શક્તિએ, છતી સમજે અને છતા સમયે જેટલી થઈ શકે તેવી હોય તેટલી શ્રી જિનની સેવા કરવી નહિ અને ભવે ભવે શ્રી જિનનાં ચરણોની સેવા મને પ્રાપ્ત થજો ! - એવી પ્રાર્થના કરવી, એનો કોઈ મેળ બેસે છે ખરો ? આમ પ્રાર્થના કરવા માત્રથી ભવે ભવે શ્રી જિનનાં ચરણોની સેવા મળી જાય ખરી ? ભગવાનનાં ચરણોની સેવા ભવે ભવે મળે એવું દિલથી જેઓ ચાહતા હોય, તેઓને ભગવાનનાં ચરણોની સેવા કેટલી બધી ગમતી હોય ? છતી શક્તિ-સામગ્રીએ તેઓ સેવાની ઉપેક્ષા કરે ખરા ?

આરતિ ઉતારી રાજા કુમારપાળ :

એક વાર શ્રી કુમારપાળ મહારાજએ સુગંધીદાર એવાં વિવિધ પુષ્પોથી ભગવાનની અંગરચના કરી અને એ અંગરચના જોઈને પહેલાં

તો એમની આંખ પણ ઠરી. શ્રી કુમારપાળ ભગવાનની અંગરચના પણ જાતે કરતા. ભગવાનના ભક્તને ભગવાનની અંગરચના પણ જાતે કરવી બહુ ગમે. અહીં જે સુખી માણસો બેઠા છે, તે જ્યારે જ્યારે પૂજા કરતા હશે, ત્યારે ત્યારે જાતે જ અંગરચના કરતા હશે ને ? ભગવાનની અંગરચના કરવા માટે જે પુષ્પાદિક સામગ્રી જોઈએ, તે સાથે જ લઈને જતા હશે ને ? બહુ સુખી માણસોને પૂજાની સામગ્રીના ટાટ ઊંચકીને સાથે ચાલનારા માણસો પણ જોઈતા હશે ને ? કારણ કે અહીં બિંબ મોટાં એટલે પુષ્પાદિ સામગ્રી ઘણી જોઈએ અને પૂજા કરવા જનાર પણ મોટો માણસ હોય એટલે એની પૂજા કરવાની સામગ્રી પણ વિપુલ અને ઉમદા જોઈએ. મોટા માણસો જો આ રીતે પૂજા કરવા જતા હોય અને પૂજા-અર્ચા જાતે કરતા હોય, તો એમને જોઈને સામાન્ય સ્થિતિના માણસોને એમ થાય કે આમને મળ્યું છે તે સ્થાને મળ્યું છે ! એટલું જ નહિ, પણ સામાન્ય સ્થિતિના માણસોને પેલાઓને જોઈને એમ થાય કે આપણે પણ આપણી શક્તિને ગોપવ્યા વિના શ્રી જિનપૂજાની સામગ્રી લઈને જ શ્રી જિનમંદિરે જવું. પણ આજે તો મોટે ભાગે સૌ સરખા, એવું થઈ ગયું છે ને ?

અંગરચના કરી લીધા બાદ શ્રી કુમારપાળ આરતી ઉતારવાની શરૂઆત કરે છે. આરતી ઉતારતાં હાથ ફેરે, પણ ભગવાન ઉપરની દૃષ્ટિને અન્તરાય ન પડે એવી રીતે તે ફેરે ને ? આરતીના થાળને ફેરવતાં ફેરવતાં ઊંચે લઈ જવાય, પણ તે નાસિકા સુધી જ લઈ જવાય ને ? એટલે દૃષ્ટિ ભગવાનના બિંબ ઉપર ચોટેલી જ રહે ને ? શ્રી કુમારપાળ એ રીતે આરતી ઉતારે છે. એમાં અચાનક એમના હાથ થંભી જાય છે. આરતી ઉતારતાં ઉતારતાં એ બીજા વિચારમાં ચડી જાય છે. બીજા એટલે આરતી સિવાયના, પણ શ્રી જિનપૂજા સિવાયના એમ નહિ !

પહેલાં જે અંગરચનાને જોઈને મન સંતુષ્ટ બની ગયું હતું અને મનમાં એમ પણ થઈ ગયું હતું કે મારી આંખ જેમ ઠરે છે તેમ અનેક ભવ્યાત્માઓની આંખ પણ આ અંગરચનાને જોઈને ઠરશે અને એથી આ અંગરચના અનેકોને સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ અને સમ્યક્ત્વની શુદ્ધિનું કારણ બનશે; એ જ અંગરચનાને નીરખતાં નીરખતાં મહારાજા શ્રી કુમારપાળને એ અંગરચનામાં ઘણી ઉણપ લાગી; કેમ કે એમને

એવો વિચાર આવ્યો કે-‘આ અંગરચનામાં તો એક ઋતુનાં પુષ્પોની શોભા છે. સર્વ ઋતુનાં પુષ્પોની શોભા આમાં ક્યાં છે ?’ પછી તો એ જાતના વિચારમાં એ વધતા જ ગયા. ખેદ પામીને એ વિચારવા લાગ્યા કે ‘હર્ષના પ્રકર્ષે કરીને મેં ચન્દ્રની પ્રભા જેવું ધવલ અને ઉન્નત આ શ્રી જિનમંદિર કરાવ્યું, પણ હજુ સુધીમાં કોઈ દિવસ હું સર્વ ઋતુઓનાં પુષ્પોથી પૂજા તો કરી શક્યો જ નથી. એટલે મારો એ હર્ષનો પ્રકર્ષ વિફળ નીવડ્યો. ધન્ય તે ચક્રવર્તી વગેરે હતા, કે જેઓ પાસે સર્વ ઋતુઓનાં પુષ્પોથી પૂર્ણ એવી અનેક વાટિકાઓ હતી અને એથી જેઓ સર્વ ઋદ્ધિથી શ્રી જિનને પૂજતા હતા ! હું તો નામનો જ રાજા છું, કે જેની પાસે એક પણ એવું ઉદ્યાન નથી, કે જે ઉદ્યાનમાંથી સર્વ ઋતુનાં પુષ્પો પ્રાપ્ત થાય ! એટલે હું તો અધન્યોમાં પણ શિરોમણિ છું. હું મારી ઈચ્છા મુજબની પુષ્પપૂજા પણ નથી કરી શકતો, એટલે હું શ્રદ્ધાળુ પણ નામનો જ છું !’

શ્રી કુમારપાળ આવી જાતના વિચારે ચડી ગયા છે. આરતી હાથમાં રહી ગઈ છે. સાથેનાઓ પણ વિચારમાં પડી ગયા છે કે આ થયું શું ?

શ્રી કુમારપાળને એવોય વિચાર આવતો નથી કે ‘રાજાના ઉદ્યાનમાં પણ સર્વ ઋતુનાં પુષ્પો આવે ક્યાંથી ?’ પણ એવો કોઈ વિચારેય તે કરે કે જે નિર્માલ્ય હોય. સત્ત્વશાળી બીજો વિચાર કરે નહિ. એવા અવસરે બીજો કોઈ વિચાર આવે નહિ એ જ સત્ત્વશાળી ગણાય.

આપણે તો મોટે ભાગે એવું જ છે ને કે સારા સારા વિચારો એકદમ આવે નહિ અને કદી કદી આવી જાય તો એ વિચારને પાછો ધકેલી દેનારા નબળા વિચારો પણ ઘણા આવે ?

તમને વહેપારના વિષયમાં સાહસ કરવાનો જેટલો વિચાર આવે છે, તેટલો વિચાર ધર્મના વિષયમાં સાહસ કરવાનો આવે છે ખરો ? વહેપારમાં સાહસ કરવા તમે કેટલા તૈયાર ? અને ધર્મના વિષયમાં ? ત્યાં સાહસ ન કરવું હોય તોય થઈ જાય એવું પણ બને છે અને અહીં તો સાહસ કરવાનો વિચાર જ પ્રાયઃ આવતો નથી ને ? તો વહેપાર સાધ્ય છે કે ધર્મ સાધ્ય છે ?

શ્રી જિનનો ધર્મ શ્રી જિનની સેવા વિના મળે ? શ્રી જિનની સેવાના ઉલ્લાસ વિના જ મળે ? ભગવાનના સેવકનો લક્ષ્મી ઉપરનો મોહ એટલો બધો જોરદાર હોય ખરો, કે જે ભગવાનની સેવા કરવામાં પણ અન્તરાય કરે ? જે લક્ષ્મી ભગવાનની સેવાના ઉપયોગમાં ન આવે અને ભગવાનની સેવા કરવામાં અન્તરાય કરે, એવી લક્ષ્મી ભગવાનના સેવકને ગમે કે ભગવાનના સેવકને એવી લક્ષ્મી પ્રતિ અણગમો થાય ?

સારાં કામ માટે સાહસ કરનાર પાસે દેવ સામેથી આવે :

શ્રી કુમારપાળ તો ચડ્યા વિચારમાં. ‘સર્વ ઋતુનાં પુષ્પોથી શ્રી જિનની પૂજા જો હું ના કરી શકું, તો હું રાજ્ય શાનો ? અને શ્રી જિનનો ભક્તેય શાનો ?’ એટલું જ નહિ, પણ ‘સર્વ ઋતુનાં પુષ્પોથી ભગવાનની પૂજા કર્યા વિના મારાથી ભોજન કરાય જ કેમ ?’ આ વિચાર આવે, પછી આગળ વિચાર કયો આવે ? ભાવના વધી છે અને શ્રી કુમારપાળે નિર્ણય પણ લઈ લીધો છે. આ સાહસની વાત કરવી સહેલી છે, પણ આ સાહસ કરવું એ ખૂબ જ કઠિન છે.

તમારે દેવતા જોઈએ છે ને ? દેવતા આવતા નથી, એ તમારી ફરિયાદ છે ને ? પણ દેવતા દોડ્યા આવે એવું કૌતુક કરવાની તમારી તૈયારી છે ? દેવતા માત્ર બોલાવ્યા જ આવે ? એની પાછળ તો ઘણું જોઈએ. સાહસિક દેવતાને બોલાવે નહિ, પણ સારા કામ માટે સાહસ કરે તો દેવતા વણબોલાવ્યા આવે એવું પણ બને. દેવતાને બોલાવ્યાના બનાવો પણ બન્યા છે, પણ સમ્યગ્દૃષ્ટિ દેવતાઓ સમજે કે શાસનનું કામ હોય તો જ બોલાવે. શાસનના કામે તો એ વણબોલાવ્યા પણ જો ઉપયોગ હોય તો આવે.

પરમ ઉપકારી આચાર્યભગવાન શ્રીમદ્ હેમચન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ સરસ્વતીની સાધના કરવા માટે નીકળ્યા છે. સાધનાનું ધામ તો ઘણું દૂર હતું પણ આચાર્યભગવાન વિહાર કરતા કરતા જ્યાં ત્રીજા મુકામે પહોંચ્યા, ત્યાં તો દેવી સરસ્વતી સામે આવી. આમ દેવ-દેવી વિના બોલાવ્યે પણ આવે. એમને ઉપયોગ આવવો જોઈએ. ખબર પડવી જોઈએ. જે કામ માટે જરૂર લાગી હોય તે કામ શાસનનું લાગવું જોઈએ.

આચાર્યભગવાનને વિદ્વત્તા ઘણી જોઈતી હતી, શક્તિ ઘણી જોઈતી હતી, પણ તે શું કામ ? તમારે ધન ઘણું જોઈએ તો તે શું કામ ? બોલો ને કે શ્રી જિનભક્તિ, ધર્મકાર્ય, અનુકંપા વગેરે વધારે થાય એ માટે ! તમારે ઘણું ધન જોઈતું હોય તો તે એ માટે જોઈએ છે ને ? કહો કે એવું બોલી શકાય એવું હેયું નથી.

આચાર્યભગવાનને શક્તિ જોઈતી હતી, વિદ્વત્તા જોઈતી હતી, પણ તે શા માટે ? કેવળ શાસન માટે ! તો સરસ્વતી દેવી સામે આવી.

સર્વ ઋતુનાં ફૂલોથી પૂજા ન કરું તો ચારેય આહારનો ત્યાગ :

શ્રી કુમારપાળ સર્વ ઋતુનાં પુષ્પોથી પૂજા કરવાના વિચારમાં એટલા બધા ચડી ગયા છે કે આરતી અટકી ગઈ છે અને એ સ્થિર થઈ ગયા છે. મનમાં નક્કી કરી લીધું છે કે રાજા થઈને અને શ્રદ્ધાળુ થઈને હું જો શ્રી જિનની પૂજા છ ઋતુનાં પુષ્પોથી કરી શકું નહિ તો મારાથી ભોજન કરાય જ કેમ ? આવું સાહસ કર્યું થાય ? કહ્યું થાય ? કે સ્વાભાવિક રીતે થઈ જાય ? અંદરનો ઉલ્લાસ શું કામ કરે છે, એ જોવાનું છે. શ્રી જિનપૂજનો રંગ કેવો લાગેલો છે, એ જોવાનું છે.

શ્રી કુમારપાળ મહારાજાએ જીવનમાં આ એક જ સાહસ કર્યું છે એમેય નથી. એ પુણ્યશાળીએ ઘણાં સાહસો કર્યાં છે, જેમાંના એક સાહસની વાત આપણે ગઈ કાલે કરી હતી. આવા સાહસિક, આવા પરાક્રમી અને આવા શ્રદ્ધાળુ કેમ સાધુ થયા નહિ, એવું પુછાય ખરું ? ઊલટું એમ કહેવાય કે જો એમનામાં સાધુપણાનું સુંદર પાલન કરવાની શક્તિ હોત, જો એમને સાધુપણું પામવામાં પ્રતિબંધ કરે એવું કર્મ જોરદાર ન હોત, તો એ સાધુ થયા વિના રહ્યા જ ન હોત.

પરમ ઉપકારી શ્રી હેમચન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજાની સાથે એમની વાત એ હતી કે 'ભગવન્ ! સાધુપણું પાળવા જોગી શક્તિ, એ જોગો ઉલ્લાસ તો નથી, પણ આ સ્થિતિમાં જે કાંઈ થઈ શકે તેમ હોય તે કરવાને હું તૈયાર છું. હું શું કરી શકું તેમ છું એ આપે જોવાનું અને જે કરવાજોગું કરી શકું તેમ હોઉં તે આપે ફરમાવવાનું. આપ આજ્ઞા કરો ને હું ન કરું તો દોષ મારો !'

શ્રી જિન, શ્રી હેમચન્દ્રસૂરિ મહારાજ અને શ્રી જિને કહેલો ધર્મ એમના હૈયે કેટલો બધો વસી ગયો હશે, ત્યારે એ આવી પ્રાર્થના કરી શક્યા હશે ? એટલે એમને હૈયે એ વસેલું જ કે પાપ વિના રાજ્યનો સંગ પણ થાય નહિ ને પાપ વિના રાજ્ય ચાલેય નહિ. રાજ્ય પાપ વિના ન ચાલે, તો ઘર-પેઢી વગેરે પાપ વિના ચાલે ? માટે જ જૈનોને રાજ્ય ચલાવવું, ઘર ચલાવવું, પેઢી ચલાવવી, એ બધું દુઃખ રૂપ લાગે. બધા જૈનો એ તો ઈચ્છે જ કે સાધુ થઈએ તો સારું. કારણ કે આપણે જો સાધુ થઈએ તો જ આપણે પાપથી સર્વથા બચી શકીએ.

શ્રી કુમારપાળે અન્ન-પાણીના ત્યાગનો નિર્ણય કર્યો, એમાં શું બાકી રાખ્યું ? શરીરના ત્યાગનો નિર્ણય પણ ખરો ને ? પછી રાજ્ય રહેવાનું ? અન્ન-પાણી છોડવામાં બધું છોડવાનો નિર્ણય આવી ગયો ને ? એમને રાજ્ય આદિનો રાગ નહોતો જ એમ નહિ, પણ એમનો એ રાગ અવિરતિના ઘરનો હતો, મિથ્યાત્વના ઘરનો નહિ ! એટલે રાજ્યાદિક ઉપર રાગ હોવા છતાં પણ રાજ્યાદિક ઉપર રાગ કરવા જેવો છે એમ તો એમને લાગતું જ નહિ !

તમને ધનાદિકનો રાગ છે, પણ ધનાદિકનો રાગ કરવા જેવો નથી, એમ લાગે છે ને ? એટલે કોઈ એવો અવસર આવી લાગે અને ઉલ્લાસ પ્રગટી જાય તો ધર્મના કામમાં પૈસા કાંકરાની માફક વેરતાં પણ તમે અચકાઓ નહિ ને ?

શ્રી કુમારપાળ તમારા કરતાં ઘણા વધારે સુખી હતા, છતાં એ શ્રી જિનપૂજા કેવી રીતે કરતા એ જોયું ને ? શ્રી કુમારપાળના સાહસથી શાસનદેવી આકર્ષાઈ. શાસનદેવીનું મન શ્રી કુમારપાળની આવી એકાંતિક ભક્તિથી આવજાઈ ગયું. ત્યાં ને ત્યાં જ, આકાશમાંથી જ શાસનદેવીએ શ્રી કુમારપાળને કહ્યું કે, ‘રાજન્ ! તું તારા મનમાંથી ખેદ કાઢી નાંખ ! ભગવાન શ્રી જિનેશ્વરદેવની વિશેષ પૂજના રસની તીવ્રતામાં આવી જઈને આમ પોતાના પ્રાણનાશ સુધીનો સંકલ્પ કરનારો તારા જેવો બીજો કોણ હોઈ શકે ? તારું ઉદ્યાન તારી ભાવના ફળે એવું બની જશે.’ શ્રી કુમારપાળના કાને જ્યારે શાસનદેવીનો આ ધ્વનિ પડ્યો, તે પછી જ શ્રી કુમારપાળે વિચારમુક્ત બનીને આરતી ઉતારવા માંડી. શ્રી કુમારપાળના નિર્ણયને જાણીને બધા હેબતાઈ જાય એવું જેમ

બન્યું, તેમ એનું પરિણામ પણ એવું આવ્યું કે જે જોઈને અને જાણીને બધા હેબતાઈ ગયા વિના રહે નહિ.

શાસનદેવીએ શ્રી કુમારપાળને કહ્યું હતું એવું જ બની ગયું. છયે ઋતુનાં સુંદર વર્ણવાળાં સુગંધીદાર પુષ્પોથી શ્રી કુમારપાળનું ઉદ્યાન મંડિત બની ગયું. શ્રી કુમારપાળ વગેરે આનંદમાં ગરકાવ બની ગયા અને ઈતરો પણ આશ્ચર્યમાં ગરકાવ બની ગયા. દેવ-દેવી આવે ને મારું ધાર્યું કરી આપે એવી ઈચ્છા પણ કરી નહિ, દેવ-દેવીને બોલાવ્યાં પણ નહિ, છતાં શાસનદેવી આવી ને ? અને શ્રી જિનપૂજા માટે જેવાં પુષ્પોની ઈચ્છા થયેલી, તેથી પણ સુંદર પુષ્પો મળી ગયાં ને ? ત્યારે કહેવું પડે કે આવા માટે દેવ ન આવે તો કોને માટે આવે ?

દેવ-દેવીને માનનારાઓ અને એમની પાસે માગનારાઓને...

સમ્યગ્દૃષ્ટિ દેવતાઓ તો જૈનોના સાધર્મિક છે. દેવતાઓ કાંઈ દેવાધિદેવ નથી. આજે ઘણાઓ દેવતાઓને દેવાધિદેવથી પણ અધિક માનતા થઈ ગયા છે. જેમને દેવતાઓ શ્રી જિન કરતાં અધિક લાગે, તેમનામાં જૈનત્વનો છાંટોય નથી. સમ્યગ્દૃષ્ટિ દેવતાઓ તો શ્રી જિનના સેવકો છે. એ તમને જો શ્રી જિન કરતાં અધિક લાગી જાય, તો એ પણ શ્રી જિનની મહા આશાતના છે. આજે શ્રી જિનમંદિરોમાં પણ કેટલાક જૈનો એ દેવતાઓને જે રીતે પૂજે છે અને માને છે, તે જોતાં લાગે કે આ લોકો શ્રી જિનની મહા આશાતના કરી રહ્યા છે.

શ્રી જિનના સેવક જૈનો આવી રીતે દેવતાઓને પૂજે, માને અને એની પાસે ભીખ માગ્યા કરે ? શ્રી જિનના સેવકને ખરેખર શું જોઈએ ? મુક્તિ સિવાય કાંઈ નહિ ને ? પ્રતિકૂળતાઓ, દુઃખ આદિ વેઠવાની શક્તિ ન હોય ને બીજી ઈચ્છાઓ થઈ પણ જાય, તોય જૈનો પોતપોતાના કર્મનો વિચાર કરે કે નહિ ? અને સઘળુંય સારું શ્રી જિનની સેવાથી થયા વિના રહે જ નહિ, આવું જૈનોનું માનવું ન હોય તો કોનું માનવું હોય ? માટે જ શ્રી જૈનશાસનમાં એવાં દૃષ્ટાન્તો ઘણાં છે કે-પુણ્યથી મળેલા રાજ્યાદિને પણ તરણાની માફક તજી દઈને અને એકાન્તે રત્નત્રયીની આરાધના કરવામાં ઉજમાલ બનીને મોક્ષને સાધી ગયા.

તમે માગો તેમાં સમ્યગ્દૃષ્ટિ દેવો પણ કાંઈ સમજે કે નહિ ? તમે શ્રી

જિનની આશાતના થાય એમ એને સેવો, તો એ જોઈને એ પ્રસન્ન થાય ?

પુણ્યના યોગ વિના માગ્યું પણ મળે નહિ. પુણ્ય નહિ હોય તો માગતાં રહેશો ને ઊંચે જોયા કરશો તો ડોક દુઃખશે પણ કાંઈ મળશે નહિ. મગાય તોય મહેરબાની મગાય. જેમ આજના શેઠિયાઓને પણ મહેરબાની માગનારા ગમે છે, પણ બીજું માગે તે ગમતા નથી.

આજે શેઠિયાઓની જોડે બેસનારાઓ પણ કહે છે કે શેઠના ઘરની ચા પીવી હોય, શેઠની ગાદી ઉપર જઈને બેસવું હોય અને શેઠ તરફથી અપાતો આદર જાળવી રાખવો હોય, તો શેઠની પાસે મહેરબાની સિવાય કાંઈ માગવું નહિ.

આજના અણસમજુ શેઠિયાઓની મહેરબાની પણ એમની પાસે બીજું-ત્રીજું માગવા માંડતાં ઊતરી જાય છે ને દેવતાઓ તમે જેમતેમ જે તે માગ્યા કરો એટલે આપી જાય એમ ?

ચકવર્તીની પાસે આટો માગવા જવાય ? ચકવર્તી પાસે જો કોઈ આટો માગવા જાય તો એમાં ચકવર્તીને પોતાની મશકરી લાગે. કહે કે મૂર્ખ ! મારી પાસે માગવું હોય તો આ ન મગાય. એમ શ્રી તીર્થંકર ભગવાનની પાસે પણ માગવું હોય તો શું મગાય ? ‘જય વીયરાય’ના ભાવને સમજો. અને શ્રી તીર્થંકર ભગવાનની સેવામાં જ જેમનું હૈયું છે એવા શાસનદેવોની પાસે પણ શું મગાય ?

શાસનભક્ત દેવ-દેવી પાસે શું મગાય ?

એમને તમારાથી કહેવાય કે ‘તમે અમારા મહા સાધર્મિક છો. ભગવાનની અને ભગવાનના શાસનની તમે ઘણી ભક્તિ કરી છે અને કરો છો. એથી જ અમે તમને હાથ જોડીએ છીએ. અમને થાય છે કે હજુ અમે એવી ભક્તિ અને એવી શક્તિ પામ્યા નથી. એથી અમે અમારે શ્રી જિનની જેવી સેવા કરવી જોઈએ તેવી સેવા કરી શકતા નથી. અમને એ સેવામાં અન્તરાય કરનારી જે ચીજ છે, તેને તમે તમારી શક્તિ હોય તો દૂર કરજો. તમને જોતાં તમારી શ્રી જિનભક્તિ યાદ આવે છે અને એની પાસે અમારી શ્રી જિનભક્તિ ગમે તેટલી હોય તોય તે ઘણી સામાન્ય લાગે છે. તમારી શ્રી જિનભક્તિને અમે નમીએ છીએ અને એ નમન પણ અમારામાં તમારા જેવી અથવા તેથી પણ

અધિક શ્રી જિનભક્તિ કરવાની શક્તિ પેદા કરે એમ ઈચ્છીએ છીએ. આજે તો અમે પ્રાયઃ પૂજારીએ ઘસેલા પાણી જેવા ચંદન-કેસરથી નવ ચાંલ્લા કરી આવીએ છીએ. જે ચોખા લઈ જઈએ છીએ તેય વીણેલા અને અખંડ હોતા નથી. ફળ-નૈવેદ્યનું તો પૂછવા જેવું નથી. એટલે અમે જ્યારે તમને જોઈએ છીએ, ત્યારે અમને થાય છે કે શ્રી જિનના ભક્ત કહેવડાવવા માટે અમે લાયક નથી. એટલે તમારા જેવો શ્રી જિનની ભક્તિનો ભાવ અમારામાં પ્રગટે એ માટે અમે તમને નમસ્કાર કરીએ છીએ.’

શ્રી કુમારપાળને આપણે ગઈ કાલે યાદ કર્યા હતા, આજે પણ યાદ કર્યા અને કદાચ આગળ પણ યાદ કરાશે. એ શા માટે ? જે સારું એમનામાં જોવા-જાણવા મળે તે સારું મેળવવાનું મન થાય એ માટે ને ?

ભગવાન શ્રી મહાવીર પરમાત્માના શાસનમાં શ્રી કુમારપાળ પણ એક પ્રભાવક રાજા થઈ ગયા છે. તમારે પણ થઈ શકાય તો શ્રી જૈન-શાસનના પ્રભાવક થવું છે ને ? શ્રી જૈનશાસનના આરાધક અને પ્રભાવક થવા માટે તમારું મન તરફડિયાં માર્યા કરતું હશે ને ? શ્રી જિનની આજ્ઞા ચારે કોર ફેલાય તો સારું, એવું તમારા મનમાં તો ખરું ને ? અને એ જો મારાથી થઈ શકે તો ઘણું સારું એમ પણ તમારા મનમાં ખરું ને ? એટલે, એવું કરવાના કોડ તો ખરા ને ? જો એ હોય તો તમારે શ્રી જિનની આજ્ઞાના કેવા ભક્ત બની જવું જોઈએ ? શ્રી જિનની આજ્ઞાનું પાલન કરવા જતાં જે વેઠવું પડે તે વેઠાય, પણ તસુભારેય શ્રીજિનની આજ્ઞાથી ખસાય નહિ, એવો નિર્ણય તમારે કરવો પડે ને ? શ્રીજિનની આજ્ઞાથી હેયું ખસે નહિ, એવો નિર્ણય તમારે કરવો પડે ને ? શ્રી જિનની આજ્ઞાથી હેયું ખસે, એ તો બનવું જ જોઈએ નહિ ને ?

શ્રી જિનની આજ્ઞા ઉપર અવિહત પ્રેમ થયા વિના, શ્રી જિનના શાસનના પ્રભાવક તો શું, પણ સારા આરાધક પણ થવાય નહિ; અને શ્રી જિનની આજ્ઞાની અવગણના થતી જોઈને જેનું હેયું કંપે નહિ અથવા તો શ્રી જિનની આજ્ઞાની અવગણના કરવી એ સારું છે એમ જેને લાગે, તેની આરાધના પણ કેવી ? શ્રી જિનની આજ્ઞાની આરાધનામાં જ સાચી આરાધના અને શ્રી જિનની આજ્ઞાની પ્રભાવનામાં જ સાચી પ્રભાવના, એવું તમારા દિલમાં હોવું જોઈએ.

૩. શ્રી કુમારપાળનો વિવેક :

વિષમ સંયોગમાં ધર્મપ્રાપ્તિ :

મહારાજા કુમારપાળ અજૈન કુળમાં જન્મેલા હતા, છતાં જૈનપણું પામી શક્યા તે શાથી ? એવી તેમની યોગ્યતા હતી અને એમને પરમ ઉપકારી, કલિકાળ સર્વજ્ઞ, આચાર્યભગવાન શ્રીમદ્ હેમચન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજા જેવા સુગુરુ મળી ગયા. એ વિના શ્રી કુમારપાળ મહારાજા જૈન બની શકત ખરા ? એમની કુળપરંપરા જુદા જ ધર્મની હતી અને સંયોગો વિષમ હતા. શ્રી હેમચન્દ્રસૂરિજી મહારાજાએ યોજના કરીને તેમને જૈન બનાવ્યા હતા.

સિત્તેર વર્ષના આયુષ્યમાં તેઓ બહુ મોટી ઉંમરે જૈનપણાને પામ્યા હતા, પણ પાછળનાં થોડાં વર્ષોમાં પણ એમણે જેવીતેવી આરાધના કરી નથી. ૫૪ વર્ષની ઉંમરે તો એ ગાદીએ આવ્યા. એ ૫૯ી વર્ષો બાદ શ્રીવીતરાગના શાસનને પામ્યા. એ ઉંમરે પણ એમણે વ્રતો અંગીકાર કર્યા હતાં !

અનુકૂળ સંયોગમાં પણ અનુકૂળતાનો ત્યાગ :

એક વાર એમણે છ રી પાળતો સંઘ કાઢ્યો. અઢાર દેશના માલિક છે, વય મોટી છે, છતાં ગુરુની સાથે પગે ચાલે છે. એમને પગે ચાલતા જોઈને શ્રી હેમચન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજાને એમ લાગે છે કે, 'એમનાથી આ રીતે યાત્રા નહિ થઈ શકે.'

શ્રીમદ્ હેમચન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજા એ વાતને છેડે છે. એ વખતે મહારાજા કુમારપાળે શો જવાબ આપ્યો છે, તે જાણો છો ? "હું ક્યાં ઓછો રખડ્યો છું ? મેં ઘણું ભ્રમણ કર્યું છે. છતાં તે તો નિષ્ફળ ગયું અને આ ભ્રમણ તો સાર્થક છે. આત્મા અનંતા કાળથી ભટકતો આવ્યો છે. આ તો થઈ ભૂતકાળની વાત, પણ આ જીવનના ભૂતકાળમાં પણ એમ જ બન્યું છે ને ?"

એમને એમ થયું છે કે, "૨૫-૨૫ વર્ષનું પરિભ્રમણ કર્યું તે તો નિરર્થક થયું છે. આ ભ્રમણ જ સાર્થક છે. પેલા ભ્રમણમાં ન કંટાળ્યો અને આમાં કંટાળું ? મારુ એ સદ્ભાગ્ય છે કે મને આ જીવનમાં આવું

ભ્રમણ કરવાની તક મળી." વિચાર કરો કે-આ કયી મનોદશા છે ? માર્ગમાં આવતાં વૃક્ષાદિને જાઈનેય તેમને શા શા વિચાર આવ્યા છે ? આ વૃક્ષો પણ ધન્ય છે ! કેટકેટલા યાત્રાળુઓને આણે છાયા આપી છે ? એમને મન તે વૃક્ષો પણ પૂજનીય લાગ્યાં ! અરે ! માર્ગ પરની ધૂળ લઈને ચૂમે છે, નારે છે, આનંદ પામે છે. કયા ભાવથી ? આ ધૂળ પણ યાત્રાળુઓના પાદસ્પર્શથી પવિત્ર થઈ છે. આવો તો તેમને સદ્ભાવ ! તમે તો આવું કરે તેને ગાંડો કે ઘેલો જ ગણો ને ? એ ગાંડપણ નથી પણ ભક્તિભાવ છે. તરવાના સાધન પ્રત્યે આવો ભક્તિભાવ પ્રગટે અને આ નાશવંત સ્વભાવના શરીરના સુખ માટેની તાલાવેલી જેવી ને તેવી બની રહે, એ શક્ય જ નથી.

શ્રી કુમારપાળ, શરીર અને આત્માનો વિવેક ન કરી શક્યા હોત, તો એ ઉંમરે પગે ચાલીને યાત્રા કરી શકત ખરા ? એમને સામગ્રીની ખામી હતી ? અઢાર દેશના માલિકને વાહન નહોતું મળતું ? જોઈએ તેટલાં અને જોઈએ તેવાં વાહનો તેમની પાસે હતાં, પણ એમને તો પોતાના મલિન બનેલા આત્માને શુદ્ધ બનાવવો હતો.

ઈતર કુળમાં જન્મેલા પણ શ્રી કુમારપાળ, સદ્ગુરુના યોગે આવા બન્યા; અને તમે ? જૈન કુળ અને આટલી બધી ઉત્તમ સામગ્રી મળવા છતાં પણ તમે જો 'મારે આટલા બંગલા, આટલી પેઢીઓ, આટલા બગીચા.' - એમ ગણ્યા કરો, તો તમે આ કુળનો અને આ સામગ્રીનો કયો સારો લાભ ઉઠાવ્યો ? દુનિયાની ચીજો તો એવી છે કે વિવેકહીનને પાગલ બનાવે અને વિવેકશીલને વિરક્ત બનાવે.

મૃત્યુને વધાવવાની પણ તૈયારી :

શ્રી જૈનશાસનને પામેલા આત્માઓ તો દુઃખથી લેશ પણ ગભરાયા વિના અને મરણથી લેશ પણ ડર્યા વિના એવી પ્રવૃત્તિઓમાં મશગૂલ બનવાનો પ્રયત્ન કરે છે, કે જેથી જન્મ જ અટકી જાય. જન્મ અટક્યો, એટલે દુઃખ કે મરણ-સઘળું અનિષ્ટ સદાને માટે અટકેલું જ છે.

શ્રી કુમારપાળ મહારાજા અન્ય કુળમાં જન્મ્યા હતા, પણ પાછળથી શ્રી વીતરાગના શાસનને પામ્યા હતા. એક વાર મહારાજા કુમારપાળને કોઈએ ઝેર આપી દીધું. એ વખતે એ વૃદ્ધાવસ્થા ભોગવતા હતા. ઝેર

ચડવા માંડે છે. વિષપ્રયોગ થયો છે, એમ સમજાઈ જાય છે. મહારાજા ભંડારીને બોલાવીને કહે છે કે, "જડીબુટ્ટી લાવ."

જડીબુટ્ટી દૂર નહોતી, પરંતુ દુશ્મનોએ જડીબુટ્ટીને પણ દૂર કરી દીધી હતી. ભંડારી હતાશ થઈ બોલે છે, ત્યારે મહારાજા કહે છે કે, "મૂઝાવાનું કારણ નથી. હતી તો ઉપયોગ કરવાનો વિચાર આવ્યો. નથી તો એની ચિંતા પણ શી ?"

મરણનો ડર હોય તો અત્યારે સમાધિ રહે ? વિષપ્રયોગ કરનાર અને જડીબુટ્ટી સંતાડનાર માટે ગુસ્સો આવ્યા વિના રહે ? પણ નહિ. એ તો કહે છે કે, "હું મરણને માટે પણ સજ્જ છું. જેને શ્રી વીતરાગ એવા દેવ, શ્રી હેમચન્દ્ર મહારાજા જેવા ગુરુ અને શ્રી જિનભાષિત ધર્મની પ્રાપ્તિ થઈ છે, તેને મરણનો ડર હોય ? શું નથી મળ્યું કે જેથી એ મરણથી ડરે ?"

શ્રી કુમારપાળમાં આ ક્યાંથી આવ્યું ? એ જૈનકુળમાં જન્મેલા નહોતા, પણ જૈનત્વ પામ્યા હતા ! અજૈનપણે જન્મેલા તે જૈન બનીને મર્યા. આપણે તો જૈનકુળમાં જન્મેલા છીએ, છતાં આપણી દશા જુદી જ છે ને ? તમને એવો કોઈ પ્રસંગ આવી લાગે તો તમે સમાધિપૂર્વક મરણ પામી શકો, એમ લાગે છે ? શ્રી વીતરાગના શાસનની પ્રાપ્તિ થઈ જાય, તો ગમે તેવા વિષમ પ્રસંગોએ પણ આત્મા સમાધિભાવને જાળવનારો બની શકે છે અને કલ્યાણને સાધી શકે છે.

(કથાઓ અને કથાપ્રસંગો : ભાગ-૨)

કુમારપાલચૌલુક્યો રાજર્ષિઃ પરમાર્હતઃ ।

મૃતસ્વમોક્તા ધર્માત્મા મારિવ્યસનવારકઃ ॥ અભિધાન ચિંતામણિ ।

તદા સંઘાત્સ ધર્માત્મા રાજર્ષિ રિતિ ચાપરમ્ ।

નામદ્વયં લબ્ધવાન્ ॥૫૬૧॥-શ્રી જયસિંહસૂરિ મ.

સન્માર્ગ પ્રકાશનની અવનવી યોજનાઓ

પૂજ્યપાદ ગચ્છાધિપતિ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયરામચન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજના ઉપકારોની પાવન સ્મૃતિમાં...

નૂતન ગચ્છાધિપતિ પૂજ્ય આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય મહોદયસૂરીશ્વરજી મહારાજના શુભાશિષ પામીને સન્માર્ગ પ્રકાશને શ્રુત ભક્તિના વિશેષ કાર્યક્રમનું આયોજન વિચાર્યું છે.

- ❖ પ્રાચીન ધર્મશાસ્ત્રોનું ઉત્તમ ટકાઉ કાગળો તથા તાડપત્રો ઉપર આલેખન કરાવવું.
- ❖ પ્રાચીન પ્રકાશિત-અપ્રકાશિત ધર્મશાસ્ત્રોનું શુધ્ધિકરણ કરી તેનું પ્રકાશન કરવું.
- ❖ ઉત્તમ તત્ત્વજ્ઞાન દ્વારા શ્રદ્ધાભળને પુષ્ટ કરનાર, જગૃતિ લાવી ધાર્મિક ભાવના વધારનાર અને જીવનોપયોગી માર્ગદર્શક ઉત્તમ સાહિત્યનું પ્રકાશન કરવું.

: સન્માર્ગ પ્રકાશનમાં સહયોગી બનવાની અવનવી યોજનાઓ :

(૧) આધારસ્થંભ :

સન્માર્ગ પ્રકાશનના આધારસ્થંભ બનનારને સંસ્થા તરફથી પ્રકાશિત થનાર તમામ પુસ્તકોમાં દાતાનું નામ અગ્રિમતાના ધોરણે મૂકાશે અને તેમને સંસ્થા તરફથી પ્રકાશિત થનાર તમામ પુસ્તકોની પાંચ નકલો ભેટ મળશે.

(૨) સહયોગી :

સન્માર્ગ પ્રકાશનના સહયોગી બનનારને સંસ્થા તરફથી પ્રકાશિત થનાર તમામ પુસ્તકોમાં દાતાનું નામ આધારસ્થંભ પછીના ક્રમમાં મૂકાશે અને તેમને સંસ્થા તરફથી પ્રકાશિત થનાર તમામ પુસ્તકોની બે નકલો ભેટ મળશે.

(૩) આજીવન સભ્ય :

રૂ. ૨૫૦૧ (પચ્ચીસો એક રૂપિયા) આપીને સંસ્થાના કાયમી સભ્ય બનનારને સંસ્થા તરફથી પ્રકાશિત થનાર તમામ પુસ્તકોની એક એક નકલ ઘર બેઠાં જ પ્રાપ્ત થશે...

(૪) અમારા તરફથી પ્રકાશિત થયેલ નાના-મોટા કોઈ પણ પુસ્તકની આપને પ્રભાવના વગેરે માટે હજાર કે તેથી વધારે નકલોની આવશ્યકતા હશે તો આપના તરફથી ઓર્ડર મળતાં તરતજ અમે છાપી આપીશું.

: તાજેતરમાં પ્રકાશિત થયેલાં પુસ્તકો :

૧. ગ્રેરક પરિવર્તન (ઉદ્યોગપતિ-સ્વાતંત્ર્ય સેનાની પ્રાણલાલ કાપડીયામાંથી, મુનિ પુણ્યદર્શન વિજય) પેજ - ૨૦૮ મૂલ્ય રૂ. ૩૫/=
૨. મૃત્યુની મંગળ પળે સમાધિની સાધના (આવૃત્તિ બીજી) પેજ-૨૮૦ મૂલ્ય રૂ. ૨૦/=

: ટૂંક સમયમાં જ પ્રકાશિત થનારાં પુસ્તકો :

૧. દર્શન શુદ્ધિ પ્રકરણમ્ (બૃહદ્ વૃત્તિ સહિતમ્) સંસ્કૃત પ્રાકૃત પ્રત.
૨. જીવન સાફલ્ય દર્શનમ્ (સંસ્કૃત) પ્રત. (મૂળ ગુજરાતીનો સંસ્કૃત અનુવાદ)
૩. JAINISM -A GLIMPS - જૈન ધર્મ - એક ઝાંખી.
૪. વિજ્ઞાન પ્રાચીન અને નવીન

પ્રાતઃ સ્મરણીય સ્વ. પૂજ્યપાદ આચાર્યદેવ

શ્રીમદ્ વિજયરામચન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજાની

: ગુરુ ગુણસ્તુતિ :

(રાગ : મંદિર છો મુક્તિ તણાં)

- ૧ સમકિતદાયક ઓ ગુરુ ! ઉપકાર તુમ શે' વર્ણવું,
અગંણિત ગુણ તુજમાં ભર્યા ચરણે નમાવું શીષ હું;
કોડો ભવો પણ ઓ ગુરુ તુજ ચરણની રજ હું બનું,
જ્ઞાન મુક્ત તો યે ના થઉં, એથી વધું હું શું કહું.
- ૨ સૂરિ પ્રેમ પાટે પ્રથમ પટધર તું બની વિરાજતો,
સૂરિરામ તુજ સામ્રાજ્યમાં સુવિશાલગચ્છ મહાલતો;
સત્તર અધિક સો શિષ્યનો ઉદ્ધારનારો તું હતો,
વય પુણ્ય પર્યાયે ગુણે સહુથી વડેરો તું હતો.
- ૩ દહેવાણમાં જન્મ્યા અને ગંધારમાં દીક્ષિત બન્યા,
મુનિમાંથી ગણિ પંન્યાસને ઉવજ્જાય આચારજ બન્યા;
નિજદેહ છોડી 'દર્શને' મૃત્યુ સમાધિને વર્યા,
'સાબરમતી'એ વિલીન થઈ ચિરકાળ નવજીવન વર્યા.
- ૪ સૂરિરામ એવું નામ પણ મુજ કાનમાં અથડાય જ્યાં,
તનમન અને કોડો રુંવાટા ઉલ્લસિત થઈ જાય ત્યાં;
કહેવાય છે કે રામ નામે પથ્થરો પણ તરી જતા,
તારો ગુરુ અમને અમે તુમ ભક્ત કેમ ભૂલી જતા.
- ૫ કલિકાલમાં પ્રભુશાસને આપ જ દીવાદાંડી હતા,
છો આંધી કે તોફાન આવે આપ તો અણનમ હતા;
તિથિપ્રશ્ન કે સંમેલને પણ આપ જરીયે ના ડગ્યા,
ઘડી સત્યપક્ષ અસત્ય સામે આપ જીવનભર લડ્યા.

- ૬ સૂરિરામ તારા નયનમાં વાત્સલ્યનાં ઝરણાં વહે,
સૂરિરામ તારા વચનમાં જિનવચનનાં તથ્યો રહે;
સૂરિરામ તારા સ્મરણમાં મન મારું આનંદે રહે,
સૂરિરામ તારા ચરણમાં મસ્તક સદા મારું રહે.
- ૭ અજ્ઞાનમાં અથડાઉં ત્યારે સૂર્ય બનીને આવજો,
ભવતાપમાં તપતો જુઓ તો ચન્દ્ર બનીને ઠારજો;
ઉન્માર્ગમાં ક્યાંયે જુઓ તો રામ બની ઉગારજો,
જે જે રૂપે કરું હું પ્રતીક્ષા, તે સ્વરૂપે આવજો.
- ૮ ગુરુદેવ મુજ મનમંદિરે પારસ બની બેસી ગયા,
ગુરુદેવ મુજ મનમંદિરે આરસ બની છાઈ ગયા;
ગુરુદેવ તુજ ગુણરાજ્યનો વારસ મને ય બનાવજો,
તુજ ભક્તિથી મુક્તિ મળે આશિષ એવા આપજો.
- ૯ આપે બતાવ્યા માર્ગથી મન મારું જરીયે ના ફરે,
ભાગ્યે મળ્યા ગુરુ આપ મુજ મન ક્યાંય બીજે ના ઠરે;
કરું વિનતિ ભવોભવ હવે ગુરુ એક આપ જ મુજ થજો,
મુજ હાથ ઝાલી સાથ તુમ મુક્તિપુરીએ લઈ જજો.
- ૧૦ ભવસાગરે ભમતા ગુરુ મહાભાગ્યથી અમને મળ્યા,
માનું હવે ભવભવ તણા ફેરા અમારા દૂર ટળ્યા;
દર્શન ગુરુવર દેજો જલ્દી એજ એક જ પ્રાર્થના,
પ્રગટાવો મુજ મન 'મુક્તિકિરણ' એજ એક અભ્યર્થના.

પૂજયપાદ આચાર્ય દેવ શ્રીમદ્ વિજયરામચંદ્રસૂરિસ્મૃતિ ગ્રંથમાળા

- * માત્ર પાંચ જ વર્ષના ટુંકા ગાળામાં સન્માર્ગ પ્રકાશન રજુ કરે છે
- પૂજયપાદ ગચ્છાધિપતિશ્રીજીનાં ૧૦૮ પુસ્તકો.
- * સતત પાંચ વર્ષ સુધી પૂ. ગચ્છાધિપતિશ્રીજીની વાર્ષિક સ્વર્ગારોહણ તિથિએ એકસાથે ૨૧, ૨૨ પુસ્તિકાઓની વિમોચન વિધિ થશે.
- * પ્રથમ વાર્ષિક તિથિ... વિ.સં. ૨૦૪૮ અસાદ વદ ૧૩+૧૪ તા. ૨૮-૭-૯૨ મંગળવારે પ્રકાશિત પ્રથમ આવૃત્તિ અને વિ.સં. ૨૦૪૯ માગસર સુદ-૫ તા. ૨૯-૧૧-૯૨ રવિવાર ના રોજ પ્રકાશિત થયેલ દ્વિતીય આવૃત્તિનાં એકવીસ પુસ્તકો.

૧. સુખની ચાવી	૧૨. સિદ્ધિસાધક સાધના
૨. ઈષ્ટપ્રાપ્તિના ઉપાયો	૧૩. બ્રહ્મચર્ય
૩. સંતોષ એટલે શું ?	૧૪. મમતા
૪. યુવાનીની સફળતા	૧૫. આંધળાને આરસી (મોદીની વાતી)
૫. ઉગતી પ્રજાના ઘડવૈયાઓને	૧૬. અરિહંત થનારા આત્માઓ
૬. માનવનું કર્તવ્ય	શ્રી ધન્ના સાર્થવાહ અને શ્રી નયસાર
૭. માનવજીવનની સાર્થકતા	૧૭. રાજર્ષિ કુમારપાળ
૮. જીવનમાં ધર્મની જરૂર	૧૮. અણુમાંથી મેરૂ (શ્રીશાલીભદ્ર)
૯. ધર્મનું રહસ્ય	૧૯. મેરૂમાંથી અણુ (શ્રીઝાંઝરીયા મુનિવર)
૧૦. સફળતાનો માર્ગ	૨૦. ઢળતા સૂરજનો સોનેરી પ્રકાશ-૧
૧૧. જૈન ધર્મની આછેરી ઝલક	૨૧. ઢળતા સૂરજનો સોનેરી પ્રકાશ-૨

આવૃત્તિ પહેલી તથા બીજી

કિંમત : એક પુસ્તક રૂ. ૭-૦૦ એકવીસ પુસ્તકનો પહેલો સેટ રૂ. ૧૨૫-૦૦
પૂરા એકસો આઠ પુસ્તકોનો સેટ રૂ. ૬૨૫-૦૦

ગ્રંથમાળા યોજના સહકાર

રૂપિયા ૧૫,૧૧૧ (પંદર હજાર એકસો અગ્યાર રૂપિયા) આપનાર દ્વાતા તરફથી પૂજયપાદ ગચ્છાધિપતિશ્રીજીના પ્રવચનોની ૧૦૮ પુસ્તિકાઓ પૈકી કોઈપણ એક પુસ્તિકાનું પ્રકાશન થશે અને તે પુસ્તિકામાં સંસ્થા તેમના નામોલ્લેખપૂર્વક તેમનો આભાર માનશે. વધુમાં સંસ્થા તરફથી પ્રકાશિત થનાર તમામ પુસ્તકોની એક એક નકલ તથા પ્રસ્તુત પૂજયપાદ ગચ્છાધિપતિશ્રીજીના પ્રવચનોની ૧૦૮ પુસ્તિકાના ત્રણ સેટ ભેટ મળશે.

મુખપૃષ્ઠ : આલેખન અને મુદ્રણ વ્યવસ્થા
શાર્પ ઓફસેટ પ્રિન્ટર્સ, રાજકોટ.

ટાઇપસેટીંગ : દેવરાજ ગ્રાફીક્સ, અમદાવાદ.
મુદ્રણ : ગુજરાત ઓફસેટ, અમદાવાદ.

પૂજ્ય આચાર્યશ્રી વિજય રામચંદ્રસૂરિ સ્મૃતિ ગ્રંથમાળા

૧૭

રાજાનું પ્રતિક તલવાર અને ઋ
'રાજર્ષિ' પદને વરેલા કુમાર
'સુધીવક્તા' હતા તો કુમારપાળ
છત્રી બન્યું. ભક્તભર બળતી આગમાં જાતને હોમવાની તત્પરતા દાખવીને અભયદાનની આહલેક જગાડનારએ
રાજર્ષિએ દેવી કંટકેશ્વરીની સંહારક શક્તિને પણ અશક્ત બનાવી હતી. "આરતી ઉતારી રાજા કુમારપાળે"
આ કાવ્યપંક્તિ એમની ભગવદ્ ભક્તિની પરાકાષ્ઠાને દર્શાવવા જ રચાઈ હતી. જેમણે શત્રુઓની જેમ
મૃત્યુને પણ મિત્ર બનાવ્યું હતું. તે રાજર્ષિ કુમારપાળની કેટલીક જીવંત ઘટનાઓ અહીં રજુ થઈ રહી છે.

જીવનમાં યોગ્ય સ્થાન આપીને
કેતા. આ. શ્રી હેમચંદ્રસૂરિ મ. જો
પરજ્ઞામ કળીયુગમાં પણ પરમાત્માનું ધર્મશાસન એક